Tom 17/2025, ss. 357-403
ISSN 0860-5637
e-ISSN 2657-7704
DOI: 10.19251/rtnp/2025.17(16)
www.rtnp.mazowiecka.edu.pl

Leszek Zygner
Państwowa Akademia Nauk Stosowanych
im. Ignacego Mościckiego w Ciechanowie
ORCID: 0000-0001-9892-7426

Działalność księży Mariana Lipskiego i Mieczysława Nowaka w województwie płockim w latach osiemdziesiątych XX wieku w świetle akt aparatu partyjnego i wyznaniowego oraz Służby Bezpieczeństwa[1]

The activities of priests Marian Lipski and Mieczysław Nowak in the Płock Voivodeship in the 1980s in the light of the documents of the party and religious denominations apparatus and the Security Service

[1] Niniejszy artykuł powstał w ramach centralnego projektu badawczego IPN „Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944-1989". W ramach tego projektu już wcześniej opublikowałem tekst poświęcony ks. Marianowi Lipskiemu – L. Zygner, *Ksiądz Marian Lipski – kustosz sanktuarium Matki Bożej w Głogowcu i kapelan podziemnej „Solidarności" w świetle materiałów administracji wyznaniowej i aparatu bezpieczeństwa*, [w:] *Księża dla władzy groźni. Duchowni współpracujący z opozycją (1976-1989)*, t. 3, red. R. Łatka, Warszawa 2025, s. 278-298. Ponieważ w kolejnym, i zarazem ostatnim, tomie serii „Księża dla władzy groźni", przygotowywanym w ramach wspomnianego projektu badawczego, ukaże się obszerny tekst poświęcony kapłanom mojej rodzinnej diecezji płockiej, więc zebrany materiał źródłowy dotyczący księdza Lipskiego i księdza Nowaka, kapłanów archidiecezji warszawskiej – w dużej części dotąd nieznany – chciałem przedstawić w niniejszym szkicu.

Streszczenie
Księża Marian Lipski i Mieczysław Nowak należeli do grupy duchownych archidiecezji warszawskiej, którzy w latach osiemdziesiątych XX wieku uważani byli przez władze PRL za jednych z najbardziej niebezpiecznych pod względem politycznym. Aby złagodzić ich postawy, a wobec władz państwowych wykazać dobrą wolę, prymas Józef Glemp postanowił przenieść ich do parafii na terenie województwa płockiego, leżących na peryferiach ówczesnej archidiecezji warszawskiej. Ksiądz Lipski trafił w 1982 r. do parafii w Głogowcu, a ksiądz Nowak w 1984 r. do parafii w Łękach Kościelnych. Obaj kapłani po objęciu w administrację nowych placówek nie zaprzestali swoich kontaktów z opozycją solidarnościową, a w swojej działalności nadal otwarcie wyrażali postawę antykomunistyczną oraz sprzeciw wobec rządzących w PRL. Ślady tej działalności odnajdujemy w dokumentach Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Płocku, Wydziału ds. Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Płocku oraz Służby Bezpieczeństwa, które stanowią podstawę źródłową niniejszego szkicu.

Słowa kluczowe: ks. Marian Lipski, ks. Mieczysław Nowak, sanktuarium Matki Bożej w Głogowcu, parafia św. Marii Magdaleny w Łękach Kościelnych, Kościół w PRL, województwo płockie, archidiecezja warszawska

Summary
Priests Marian Lipski and Mieczysław Nowak were among a group of clergy from the Archdiocese of Warsaw who, in the 1980s, were considered the most politically dangerous by the communist authorities. To soften their stance and demonstrate goodwill toward the state authorities, Primate Józef Glemp decided to transfer them both to parishes in the Płock Voivodeship, located on the outskirts of the then Archdiocese of Warsaw. Marian Lipski was appointed to the parish in Głogowiec in 1982, and Mieczysław Nowak to the parish in Łęki Kościelne in 1984. After taking over the administration of their new parishes, both priests maintained their contacts with the Solidarity opposition, and, in their activities, continued to openly express their anti-communist stance and opposition to the government of the Polish People's Republic. Traces of this activity can be found in the documents of the Voivodeship Committee of the Polish United Workers' Party in Płock, the Department of Religious Affairs of the Voivodeship Office in Płock, and the Security Service (SB), which form the source material for this study.

Keywords: Father Marian Lipski, Father Mieczysław Nowak, Sanctuary of Our Lady in Głogowiec, Parish of St. Mary Magdalene in Łęki Kościelne,

Church in the Polish People's Republic, Płock Voivodeship, Archdiocese of Warsaw

Wśród kapłanów działających na terenie archidiecezji warszawskiej w latach osiemdziesiątych XX wieku uznawanych przez ówczesne władze komunistyczne oraz Służbę Bezpieczeństwa za najbardziej niebezpiecznych z politycznego punktu widzenia wymieniano: ks. Jerzego Popiełuszkę – duszpasterza parafii św. Stanisława Kostki na Żoliborzu, ks. Teofila Boguckiego – proboszcza tejże parafii, ks. Jana Sikorskiego – ojca duchownego Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Warszawie, o. Jacka Salija z klasztoru dominikanów przy ulicy Freta w Warszawie – wykładowcę w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, ks. Piotra Rutkowskiego ze Zgromadzenia Misjonarzy św. Wincentego a Paulo – duszpasterza w kościele Świętego Krzyża w Warszawie i studenta Akademii Teologii Katolickiej, ks. Mieczysława Nowaka – do 1984 r. wikariusza parafii św. Józefa Robotnika w Ursynowie, a następnie proboszcza parafii św. Marii Magdaleny w Łękach Kościelnych, ks. Leona Kantorskiego – proboszcza parafii św. Krzysztofa w Podkowie Leśnej, ks. Stanisława Małkowskiego – odsuniętego przez władze diecezjalne od duszpasterstwa parafialnego w 1983 r. i skierowanego do obsługi kaplicy na Komunalnym Cmentarzu Północnym w Warszawie, ks. Bronisława Dembowskiego – rektora kościoła św. Marcina przy ulicy Piwnej w Warszawie oraz ks. Mariana Lipskiego – do 1982 r. proboszcza parafii św. Józefa Robotnika w Kochanowie, a następnie proboszcza parafii św. Wojciecha w Głogowcu i kustosza Sanktuarium Matki Bożej Głogowieckiej[2]. Różne powiązania między wymienionymi

[2] Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AAN), Urząd d/s Wyznań, 128/96, Sprawozdanie Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy z 1983 r., Warszawa 7 II 1984 r., k. 4-5; AAN, Urząd d/s Wyznań, 128/46, Sprawozdanie z wizytacji Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Skierniewicach, przeprowadzonej 21 i 22 marca 1985 r. przez dyrektora generalnego w Urzędzie do Spraw Wyznań Aleksandra Merkera oraz starszego specjalistę Hannę Szynkiewicz-Wanat, Warszawa 22 III 1985 r., k. 9; *Charakterystyka kontrwywiadowcza województwa płockiego przygotowana przez Wydział IV WUSW w Płocku, Płock 20 II 1985 r.,* [w:] *Nieznane świadectwa. Opozycja i opór społeczny w województwie płockim w tajnych dokumentach Służby Bezpieczeństwa*, opr. J. Pawłowicz, Toruń 2005, s. 368-369; Sprawozdanie z wizytacji Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Płocku, Płock 5 VI 1985 r., [w:] L. Zygner, *Wybór dokumentów Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Ciechanowie*

tu kapłanami były już analizowane, zwłaszcza w kontekście osoby ks. Jerzego Popiełuszki[3], i dlatego w tym miejscu je pomijam. Natomiast chciałem zauważyć, że dwóch z wymienionych tu kapłanów w latach osiemdziesiątych pełniło swoją posługę duszpasterską w parafiach leżących na terenie województwa płockiego – ks. Marian Lipski w Głogowcu (dekanat kutnowski) i ks. Mieczysław Nowak w Łękach Kościelnych (dekanat żychliński). Jak zauważono już wcześniej obecność obu księży w tych parafiach, które leżały na peryferiach ówczesnej archidiecezji warszawskiej, nie było dziełem przypadku, ale następstwem świadomych działań władz kościelnych, które pod presją władz państwowych chciały w ten sposób odizolować księdza Nowaka od kontaktów ze stołeczną opozycją, a w przypadku księdza Lipskiego, przenosząc go z Kochanowa leżącego na terenie województwa skierniewickiego, gdzie był niemile widziany przez tamtejsze władze wyznaniowe, do parafii leżącej na terenie województwa płockiego[4].

Warto jednak w tym miejscu podkreślić, że tego rodzaju translokaty nie dotyczyły tylko duchownych archidiecezji warszawskiej, lecz były jedną z częściej stosowanych wówczas praktyk w stosunkach władz kościelnych z władzami państwowymi. Świadczą o tym przykłady księży „politycznie zaangażowanych" z terenu diecezji płockiej, których biskup Bogdan Sikorski, znany

i Urzędu Wojewódzkiego w Płocku (1975-1989) ze zbiorów Archiwum Akt Nowych w Warszawie, „Studia Mazowieckie", 16/30 (2021), nr 2, s. 136. Zob. także M. Wiśniewska, *„Stosunki między władzami stolicy i Kościołem warszawskim powinny stanowić przykład dla kraju". Duchowieństwo wobec opozycji politycznej w świetle akt stołecznego aparatu wyznaniowego 1981-1989*, [w:] *Księża dla władzy groźni*, t. 2, red. R. Łatka, Warszawa 2020, s. 77-78.

[3] Ostatnio na ten temat: K. Jóźwik, *Po prostu jestem z tymi ludźmi. Działalność ks. Jerzego Popiełuszki w latach 1980-1984*, Warszawa 2024, s. 123, 126-127.

[4] Zob. K. Piątkowski, *Sytuacje konfliktowe w relacjach Kościoła z opozycją antykomunistyczną w Polsce (grudzień 1981 – luty 1989)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K: Politologia", 12 (2005), s. 162-163; J. Żaryn, *Wstęp*, [w:] *Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki 1982-1984*, t. 1, wyd. i opr. J. Gołębiewski, J. Mysiakowska, A. K. Piekarska, Warszawa 2009, s. 28; L. Zygner, *Ksiądz Marian Lipski*, s. 283; R. Łatka, *Episkopat Polski wobec stosunków państwo-Kościół i rzeczywistości społeczno-politycznej PRL 1970-1989*, Warszawa 2019, s. 659; Idem, *Postawy duchowieństwa Kościoła rzymskokatolickiego w rzeczywistości społeczno-politycznej PRL w świetle raportów aparatu wyznaniowego z lat 1982-1985*, „Historia i Polityka" nr 51 (58)/2025, s. 135.

z dość ugodowej postawy wobec władz[5], krótko po spotkaniach z wojewodami (płockim, ciechanowskim czy ostrołęckim), w czasie których przedstawiano mu zarzuty wobec niektórych księży, przenosił ich do parafii leżących w sąsiednich województwach lub wysyłał na studia. Dotyczyło to między innymi ks. Marka Smogorzewskiego, wikariusza parafii św. Bartłomieja w Płocku i założyciela Duszpasterstwa Akademickiego „Petrarka", który w 1980 r. został odwołany z płockiej fary i skierowany na studia do Lublina[6], ks. Tadeusza Łebkowskiego, wikariusza parafii św. Jana Chrzciciela w Płocku, duszpasterza środowisk opozycyjnych, którego w 1982 r. biskup przeniósł do Mławy w województwie ciechanowskim[7], ks. Henryka Lewandowskiego, wikariusza parafii w Glinojecku na terenie województwa ciechanowskiego, przeniesionego w 1983 r. do parafii Sadłowo w województwie włocławskim[8] czy ks. Janusza Cegłowskiego, którego 18 lutego 1984 r. biskup przeniósł z parafii św. Wojciecha w Przasnyszu w województwie ostrołęckim do parafii św. Stanisława Kostki w Rypinie w województwie włocławskim, ale na skutek oporu wiernych, już 22 lutego decyzję swoją cofnął[9]. Analizując podobne przykłady z innych diecezji, można dojść do wniosku, że biskupi, decydując się na przeniesienie księży uznanych za „politycznie niebezpiecznych", kierowali się nie tyle troską o chronienie ich przed kolejnymi represjami

[5] Zob. M. M. Grzybowski, L. Zygner, *Episkopat płocki w latach 1075-2022*, Płock 2023, s. 275-276.

[6] L. Zygner, *Wydział do spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Płocku (1975-1989)*, [w:] *Urząd do Spraw Wyznań. Struktury, działalność, ludzie*, t. 4: *Struktury wojewódzkie i wybrane aspekty działalności w latach 1975-1990*, red. R. Łatka, Warszawa 2024, s. 185.

[7] Idem, *Ksiądz Tadeusz Łebkowski – duszpasterz środowisk opozycyjnych diecezji płockiej*, [w:] *Księża dla władzy groźni. Duchowni współpracujący z opozycją (1976-1989)*, t. 2, red. R. Łatka, Warszawa 2020, s. 287. Zob. także J. Pawłowicz, *„Solidarność" oraz inne organizacje opozycyjne w latach 1980-1989*, [w:] *Dzieje Płocka*, t. 3: *Historia miasta w latach 1945-2020*, red. G. Gołębiewski, T. Piekarski, Płock 2020, s. 261.

[8] L. Zygner, *Wydział do spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Ciechanowie 1975-1988/1989*, [w:] *Urząd do Spraw Wyznań. Struktury, działalność, ludzie*, t. 1: *Struktury wojewódzkie i wybrane aspekty działalności*, red. R. Łatka, Warszawa 2020, s. 268. Zob. także P. J. Wiśniewski, *Parafia Glinojeck w kronikach, zapiskach i sercach ludzi*, t. 1, Glinojeck 2017, s. 195.

[9] L. Zygner, *Wydział do spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Ostrołęce 1975-1988/1989,* [w:] *Urząd do Spraw Wyznań. Struktury, działalność, ludzie*, t. 6 [w druku]. Zob. także J. Cegłowski, *Parafia św. Jana Kantego w Mławie. W 100-letniej służbie społeczeństwu*, Mława 2012, s. 71.

Służby Bezpieczeństwa, która dążyła do zneutralizowania najbardziej niewygodnych spośród nich[10], co przede wszystkim kierowali się chęcią ich „publicznego" zdyscyplinowania dla uspokojenia władz wyznaniowych czy uzyskania koncesji w kwestiach personalno-organizacyjnych czy budowlano-remontowych[11]. Bardzo wymowna w tym kontekście była opinia dyrektora Wydziału ds. Wyznań w Płocku, Kazimierza Wielca, który w jednym z rocznych sprawozdań pisał z nieukrywaną satysfakcją: „Od roku poza województwem znaleźli się księża diecezji płockiej, którzy wykazywali skłonności do opozycji politycznej. Mam świadomość, że funkcjonują oni nadal. Odsunięcie ich od kurii, poza miasto wojewódzkie, izolacja od miejscowego podziemia politycznego i pozbawienie tego podziemia politycznego duszpasterstwa, to korzyści rekompensujące zarzut o partykularyzm w podejściu do kwestii. Takie rozwiązanie uzewnętrznia też dezaprobatę biskupa dla postaw politycznych kleru skierowanych czynnie przeciw państwu"[12]. Wiedząc, że translokowani księża mogą nie uzyskać zgody władz w sprawie zatwierdzenia ich nominacji proboszczowskich, czego wymagało ówczesne prawo, biskupi mianowali ich administratorami parafii, chcąc w ten sposób uniknąć wymogu formalnej zgody władz – wynikającej z dekretu z 31 grudnia 1956 r. w sprawie organizowania i obsadzania stanowisk kościelnych – i czekali aż sytuacja ulegnie zmianie. O praktykach tych czytamy w protokole wizytacji Wydziału ds. Wyznań w Płocku z 1985 r.: „Kuria warszawska najpierw mianuje danego księdza administratorem parafii i o tym fakcie zawsze informuje Wydział; natomiast nie zawsze informuje w terminie o fakcie mianowania tegoż administratora parafii proboszczem"[13]. Ksiądz mianowany administratorem parafii nie musiał bowiem mieć zgody władz państwowych, natomiast w wypadku proboszcza było to obligatoryjne.

[10] Zob. J. Żaryn, *Wstęp*, [w:] *Aparat represji wobec księdza Jerzego*, t. 1, s. 28-29, przyp. 58.

[11] L. Zygner, *Ksiądz Marian Lipski*, s. 283-284.

[12] AAN, Urząd d/s Wyznań, 128/80, Sprawozdanie o sytuacji wyznaniowej i działalności Wydziału do Spraw Wyznań w Płocku w 1983 r., Płock 27 I 1984 r., k. 17.

[13] *Sprawozdanie z wizytacji Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Płocku*, [w:] L. Zygner, *Wybór dokumentów*, s. 135.

Podobne motywy „wyciszania", czy raczej publicznego „dyscyplinowania" księży uznanych przez władze państwowe za niebezpiecznych, leżały u podstaw translokat ks. Mariana Lipskiego z 1982 r. i ks. Mieczysława Nowaka z 1984 r. Ich kontekst społeczno-polityczny, zwłaszcza w wypadku księdza Nowaka, był jednak znacznie szerszy i wywołał reakcje w wielu środowiskach. Działania prymasa niewiele też zmieniły w postawach wymienionych kapłanów, którzy od momentu przybycia na teren województwa płockiego nadal prowadzili działalność uważaną przez ówczesne władze za szkodliwą politycznie, przy dość powściągliwej reakcji ze strony władz kościelnych. Stąd od samego momentu objęcia nowych parafii nazwiska obu kapłanów i ich działania znalazły swoje odzwierciedlenie w licznych raportach wysyłanych z KW PZPR w Płocku do KC PZPR w Warszawie (obecnie w zbiorach Archiwum Państwowego w Płocku), w dokumentach Wydziału ds. Wyznań w Płocku (obecnie w zbiorach Archiwum Państwowego w Płocku) oraz Urzędu ds. Wyznań w Warszawie (obecnie z zbiorach Archiwum Akt Nowych w Warszawie), a także w materiałach operacyjnych SB (obecnie w zbiorach Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie). Te ostatnie materiały co prawda nie zachowały się w całości, ale były jeszcze wykorzystywane w pracach dyplomowych z lat osiemdziesiątych przygotowywanych w Wyższej Szkole Oficerskiej MSW im. Feliksa Dzierżyńskiego w Legionowie oraz w Akademii Spraw Wewnętrznych w Warszawie, między innymi przez oficerów SB prowadzących obu kapłanów[14]. Wspomniane tu materiały źródłowe dają możliwość bliższego

[14] Zob. Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (dalej: AIPN BU), 001708/3033, Marek Marciniak, Operacyjna kontrola pozareligijnej działalności administratora parafii Głogowiec księdza Mariana Lipskiego, Legionowo 1987 (praca dyplomowa napisana w Wyższej Szkole Oficerskiej MSW w Legionowie); AIPN BU 001708/3757, Piotr Marcin, Działalność polityczna ks. Mariana Lipskiego w rejonie kutnowskim w latach 1982-1987, Legionowo 1989 (praca dyplomowa napisana w Wyższej Szkole Oficerskiej MSW w Legionowie); AIPN BU 001708/2283, Krzysztof Strupagiel, Operacyjna kontrola wrogiej i opozycyjnej działalności ks. Mieczysława Nowaka wikariusza parafii w Ursusie i administratora w parafii Łęki Kościelne, Legionowo 1985 (praca dyplomowa napisana w Wyższej Szkole Oficerskiej MSW w Legionowie); AIPN BU 01521/2715, Waldemar Jakubowski, Polityczna działalność ks. Mieczysława Nowaka w parafiach Ursus i Łęki Kościelne w latach 1980-1985, Warszawa 1986 (praca magisterska napisana w Akademii Spraw Wewnętrznych w Warszawie).

poznania działalności księdza Lipskiego i księdza Nowaka na terenie województwa płockiego w latach osiemdziesiątych XX wieku, a zarazem stanowią podstawę do uzupełnienia ich biogramów, haseł słownikowych oraz nielicznych artykułów i wzmianek o tych księżach w różnych publikacjach[15]. Chcąc jednak ukazać ich działalność w województwie płockim w szerszym kontekście, warto poświęcić nieco uwagi ich wcześniejszej działalności i kontaktom ze środowiskami opozycyjnymi. Dla pewnej przejrzystości chciałem każdego z nich opisać oddzielnie, a dopiero w dalszej części przedstawić wnioski, które dotyczyć będą polityki państwa komunistycznego wobec tych kapłanów, a także znaczenia ich aktywności na terenie dawnego województwa płockiego dla lokalnych stosunków państwa z Kościołem.

[15] Zob. *Życiorysy księży archidiecezji warszawskiej*, [w:] *Rocznik Archidiecezji Warszawskiej zawierający spis duchowieństwa, parafii i innych instytucji kościelnych 1990*, Warszawa 1993, s. 230-231, 247; J. Pawłowicz, *Nieznani bohaterowie. Leksykon opozycji antykomunistycznej w województwie płockim 1980-1989*, cz. 1: *Oficyny i wydawnictwa podziemne*, Płock 1995, s. 22, 33, 44, 65; cz. 2: *Organizacje opozycji antykomunistycznej*, Płock 1998, s. 10, 51; J. Odziemkowski, *Prasa i wydawnictwa. Słowo konfesjonowane i wolne o Kościele*, [w:] *Kościół i społeczeństwo wobec stanu wojennego*, red. W. J. Wysocki, Warszawa 2004, s. 316-317; E. Tomaszewska, *Głos w dyskusji*, [w:] *Kościół i społeczeństwo*, s. 489; *Pożegnanie księdza kanonika Mariana Lipskiego*, „Merkuriusz Mszczonowski" 2005, nr 10, s. 2-7; R. Gryz, *Pozwolić czy nie? Władze PRL wobec budownictwa katolickich obiektów sakralnych w latach 1971-1980*, Kielce 2007, s. 252-254, 318; T. Ruzikowski, *Stan wojenny w Warszawie i województwie stołecznym 1981-1983*, Warszawa 2009, s. 389, 401-402; [J. Mysiakowska], *Nowak Mieczysław*, [w:] *Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki 1982-1984*, t. 1, red. J. Mysiakowska, Warszawa 2009, s. 132, przyp. 9; W. Domagalski, *NZSS „Solidarność" Region Mazowsze*, [w:] *NZSS „Solidarność" 1980-1989*, t. 5: *Polska Środkowo-Wschodnia*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010, s. 329; J. Pawłowicz, *NSZZ „Solidarność" Organizacja Regionu Płockiego*, [w:] *NZSS „Solidarność" 1980-1989*, t. 5, s. 422; M. Przybysz, *Głodówka w Sanktuarium Matki Bożej w Głogowcu k. Kutna*, [w:] *Encyklopedia „Solidarności". Opozycja w PRL 1976-1989*, t. 3, red. G. Waligóra i inni, Warszawa 2019, s. 152; P. Byszewski, *Nowak Mieczysław*, [w:] *Encyklopedia „Solidarności". Opozycja w PRL 1976-1989*, t. 4, J. Olaszek i inni, Warszawa 2020, s. 295; J. Domżalski, *Ursus. Zapiski ze stanu wojennego*, Warszawa 2021, s. 367; L. Zygner, *Ksiądz Marian Lipski*, s. 278-298; K. Jóźwik, *„Kontrrewolucyjna organizacja duchownych"? Sieć powiązań duchownych z ks. Jerzym Popiełuszką*, [w:] *Księża dla władzy groźni*, t. 3, s. 140, 150-151; J. Saramonowicz, Lipski Marian, kapelan kutnowskiej „Solidarności" – https://muzeumkutno.com/dzieje-kutna/to-oni-tworzyli-historie/biogramy-osob-zwiazanych-z-kutnem/ks-kanonik-marian-lipski-kapelan-kutnowskiej-solidarnosci/ [dostęp: 20.10.2022 r.].

Działalność ks. Mariana Lipskiego w Głogowcu

Ks. Marian Lipski urodził się 11 maja 1934 r. w Kramkowie Lipskim w ziemi nurskiej na Mazowszu jako syn Wincentego i Antoniny z Godlewskich[16]. Po ukończeniu liceum w Ciechanowcu studiował krótko budownictwo okrętowe na Politechnice Gdańskiej, a w 1954 r. wstąpił do seminarium duchownego w Warszawie. Święcenia kapłańskie otrzymał 2 sierpnia 1959 r. z rąk prymasa Stefana Wyszyńskiego. Jako neoprezbiter trafił do parafii Jasieniec koło Grójca, a następnie był wikariuszem w Grodzisku Mazowieckim, Płudach, Zaciszu, Raszynie, parafii św. Wojciecha na warszawskiej Woli, parafii Matki Bożej Nieustającej Pomocy na Saskiej Kępie, parafii Nawrócenie św. Pawła Apostoła na Grochowie, po czym w latach 1970-1972 pracował jako wikariusz parafii w Świdrze oraz kapelan i rektor tamtejszej kaplicy bezhabitowego Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek od Cierpiących[17]. Właśnie na ostatniej z wymienionych placówek podjął on próbę utworzenia filii parafii oraz wybudowania murowanej kaplicy dla mieszkańców Świdra „po drugiej stronie torów kolejowych", co spotkało się ze zdecydowaną reakcją władz państwowych oraz działaniami ze strony SB wobec jego osoby w ramach sprawy operacyjnej kryptonim „Targowica"[18]. Kombinacja operacyjna przygotowana przez ppor. Teresę Korzeniowską i ppor. Zbigniewa Koronowicza z Referatu ds. SB Komendy Miejskiej i Powiatowej MO w Otwocku polegała na wyreżyserowaniu rzekomego romansu duchownego, co miało podważyć jego autorytet w lokalnej społeczności, w oczach przełożonych i sióstr franciszkanek, a także skłócić go z parafianami. Kiedy gra operacyjna okazała się nieskuteczna, gdyż ksiądz Lipski ujawniał wszystkie jej odsłony z ambony, został on 22 grudnia

[16] Archiwum Państwowe w Płocku (dalej: APP), Urząd Wojewódzki w Płocku, 1712, Kwestionariusz dla osób piastujących duchowne stanowiska kościelne, Płock 11 XII 1980 r., k. 177-178; AIPN Łódź, 535/13324, WUSW w Skierniewicach, Akta paszportowe ks. Mariana Lipskiego; *Być Kapelanem „Solidarności" – słowo o życiu i powołaniu Księdza Mariana Lipskiego*, „Gazeta Podziemna. Solidarność Ziemi Kutnowskiej", nr 3/1987 r. (odpis: APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, k. 150-152); , s. 230-231; L. Zygner, *Ksiądz Marian Lipski*, s. 280.

[17] *Życiorysy księży*, s. 230-231; L. Zygner, *Ksiądz Marian Lipski*, s. 280.

[18] R. Gryz, *Pozwolić czy nie*, s. 252-254.

1971 r. pobity przez „nieznanych sprawców", co z kolei wywołało zdecydowaną reakcję władz kościelnych. Prymas Wyszyński na początku 1972 r. odwołał dotychczasowego proboszcza parafii w Świdrze, ks. Andrzeja Janowskiego, który od początku sprzeciwiał się powstaniu nowej placówki duszpasterskiej, a kilka miesięcy później postanowił przenieść na inną parafię również księdza Lipskiego[19]. W lipcu 1972 r. otrzymał on nominację na wikariat eksponowany w Kochanowie na terenie parafii Białynin (dekanat rawski) z zadaniem utworzenia w tej miejscowości samodzielnej filii, a z czasem nowej parafii. Nie posiadając odpowiednich zezwoleń władz administracyjnych, przystąpił do budowy plebanii, kościoła oraz przejęcia przez parafię dawnego cmentarza ewangelickiego. Jak wynika z niezachowanych obecnie materiałów SB działania te od początku były monitowane przez aparat bezpieczeństwa w ramach Teczki Ewidencji Operacyjnej na Księdza (TEOK nr 31202)[20]. Oficjalnej zgody na powstanie parafii w Kochanowie Wydział do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Skierniewicach udzielił Kurii Metropolitalnej Warszawskiej dopiero w 1980 r. (prymas Stefan Wyszyński erygował parafię dekretem z 15 grudnia 1980 r.) i wtedy ksiądz Lipski został zatwierdzony na stanowisku proboszcza[21].

Z zachowanych materiałów w teczce personalnej ks. Mariana Lipskiego wynika, że w ocenie władz wyznaniowych miał on opinię kapłana, który „stał na stanowisku negacji istniejącej rzeczywistości i porządku prawnego" i „nie potrafił się dostosować do obowiązujących podstawowych przepisów prawnych". Jako dowód na to zarzucano mu między innymi nielegalne przejęcie cmentarza ewangelickiego w Kochanowie, nielegalną rozbudowę miejscowego kościoła, wzniesienie budynku katechetycznego bez zezwolenia władz, doprowadzenie bez odpowiedniej zgody

[19] Ibidem, s. 254, 318.

[20] Materiały te zostały wykorzystane między innymi w pracy dyplomowej plut. Marka Marciniaka. Zob. AIPN 001708/3033, Streszczenie materiałów dot. nielegalnego budownictwa sakralnego w wikariacie terenowym w Kochanowie z dnia 30 września 1975 r., TEOK nr ewid. 31202, k. 11; Ibidem, Notatki służbowe z lat 1981-1982, TEOK nr ewid. 31202, k. 13-15.

[21] L. Zygner, *Ksiądz Marian Lipski*, s. 280.

przewodów energetycznych do budynku zakupionego bez aktu notarialnego i przeznaczonego na plebanię, a także organizowanie zgromadzeń publicznych i procesji bez porozumienia z właściwymi władzami[22]. Mimo interwencji Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi, a od 1975 r. Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Skierniewicach, Kuria Metropolitalna Warszawska nie zajęła w tej sprawie żadnego stanowiska. Podobnie jak w stosunku do władz stolicy, również w odniesieniu do władz wyznaniowych w Skierniewicach, warszawskie władze kościelne, chcąc osiągnąć maksimum korzyści przy minimalnych stratach, unikały tak dalece, jak to było możliwe, zadrażnień i konfliktów, grając na zwłokę i tylko sporadycznie dokonywały posunięć personalnych, których domagali się urzędnicy administracji wyznaniowej[23]. Pomimo postawy księdza Lipskiego wobec władz, urzędnicy z Wydziału do Spraw Wyznań w Skierniewicach wydali zezwolenie na nielegalnie rozpoczętą budowę kościoła, pozytywnie zaopiniowali erygowanie parafii w Kochanowie w 1980 r., a także nie zgłosili zastrzeżeń w sprawie mianowania go proboszczem w nowo utworzonej parafii[24].

Wydarzenia sierpniowe 1980 r. i zmieniająca się sytuacja społeczno-polityczna w kraju, jak również oficjalne mianowanie księdza Lipskiego proboszczem w Kochanowie, wzmocniło jego pozycję w lokalnej społeczności oraz ożywiło jego kontakty z ruchem solidarnościowym, zwłaszcza z działaczami NSZZ „Solidarność" Rolników Indywidualnych[25]. Między innymi 6 stycznia 1981 r., wraz z rodzicami dzieci uczęszczających do szkoły podstawowej w Kochanowie, zawiesił on krzyże w budynku szkoły

[22] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1712, Pismo kierownika Wydziału do Spraw Wyznań dla Miasta Łodzi i Województwa Łódzkiego do Kurii Archidiecezjalnej Warszawskiej, Łódź 13 X 1973 r., k. 37-38; Ibidem, Uwagi do działalności ks. Mariana Lipskiego, Skierniewice 11 VII 1975 r., k. 163-165; Ibidem, 1713, Notatka dotycząca działalności ks. Mariana Lipskiego – administratora parafii w Głogowcu k. Kutna, Płock 12 XII 1987 r., k. 140.

[23] Por. M. Wiśniewska, *„Stosunki między władzami"*, s. 75-76.

[24] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1712, Notatka dotycząca działalności ks. Mariana Lipskiego, Płock 12 XII 1987 r., k. 141.

[25] L. Zygner, *Ksiądz Marian Lipski*, s. 281-282.

i dokonał poświęcenia sal lekcyjnych[26]. Wezwany w tej sprawie do Wydziału do Spraw Wyznań w Skierniewicach tłumaczył, że zawieszenia krzyży dokonał na prośbę rodziców, ludzi wierzących, a ponadto widział w tym fakcie przejaw odnowy moralnej społeczeństwa, które wychowane w duchu religijnym winno zaszczepić wartości chrześcijańskie w różnych dziedzinach życia narodu, przez co miała nastąpić radykalna zmiana na lepsze[27]. Z kolei 20 września 1981 r. wraz z innymi proboszczami z terenu gminy Głuchów (ks. Stanisławem Grabowskim z Głuchowa, ks. Marianem Marczewskim z Wysokienic i ks. Stanisławem Pisarkiem z Białynina) wystosował petycję do władz tejże gminy z poparciem akcji NSZZ „Solidarność" Rolników Indywidualnych w sprawie wstrzymania opłat III i IV raty podatku gruntowego oraz dostępu rolników prowadzących gospodarstwa indywidualne do środków z Funduszu Rozwoju Rolnictwa[28]. Po wprowadzeniu stanu wojennego na kościele parafialnym w Kochanowie wywiesił biało-czerwone flagi z kirem na znak żałoby narodowej[29]. Natomiast w czasie rozmowy ostrzegawczej, jaką funkcjonariusze SB przeprowadzili z nim 16 grudnia 1981 r. na Posterunku MO w Głuchowie, w ramach akcji o kryptonimie „Klon", odmówił podpisania oświadczenia o przestrzeganiu obowiązującego porządku prawnego i oświadczył, że to co do tej pory robił uważa za słuszne i nadal będzie występował publicznie w obronie ludzi skrzywdzonych i prześladowanych[30]. W kazaniach z przełomu 1981 i 1982 r. otwarcie krytykował wprowadzenie stanu wojennego, łamanie przez generała Jaruzelskiego praw człowieka oraz demaskował kłamstwa

[26] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1712, Pismo dyrektora szkół gminnych do Kuratorium Oświaty i Wychowania w Skierniewicach, Głuchów 15 I 1981 r., k. 144-145.

[27] Ibidem, 1712, Notatka służbowa sporządzona przez Bolesława Chylińskiego inspektora wojewódzkiego w Wydziale do Spraw Wyznań z rozmowy przeprowadzonej z księdzem Marianem Lipskim, proboszczem parafii Kochanów na temat zawieszenia przez niego krzyży w szkole podstawowej w Kochanowie, Skierniewice 24 I 1981 r., k. 168-169.

[28] Ibidem, 1712, Pismo do Naczelnika Gminy Głuchów, Kochanów 20 IX 1981 r., k. 189.

[29] *Być Kapelanem „Solidarności"* (kopia artykułu), [w:] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, k. 152.

[30] AIPN BU 001708/3033, Notatka służbowa z dnia 16. 12. 1981 r., TEOK nr ewid. 31202, k. 13 (cyt. w pracy dyplomowej); AIPN BU 001708/3757, Notatka służbowa z dnia 16. 12. 1981 r., TEOK nr ewid. 31202, k. 24 (cyt. w pracy dyplomowej).

rozpowszechniane w środkach masowego przekazu[31]. W tym okresie ksiądz Lipski z pomocą swoich parafian oraz innych osób organizował pomoc dla internowanych działaczy „Solidarności". Mimo oporu części warszawskich kurialistów – jak wynika z relacji ks. Zdzisława Króla przekazanych w czasie rozmowy z Kazimierzem Wielcem, dyrektorem Wydziału do Spraw Wyznań w Płocku[32] – prymas Józef Glemp mianował księdza Lipskiego kanonikiem z prawem noszenia rokiety i mantoletu, po czym przeniósł go do parafii na terenie województwa płockiego. W ocenie skierniewickich władz wyznaniowych uchodził on za „najtrudniejszego" spośród czterech „politycznie najgorszych" księży z terenu województwa. Natomiast jego przeniesienie na teren województwa płockiego pod koniec 1982 r., dokonane w wyniku rozmów wojewody skierniewickiego Kazimierza Borczyka z wikariuszem generalnym archidiecezji warszawskiej biskupem Jerzym Modzelewskim, nie tylko poprawiło – ich zdaniem – sytuację w lokalnych stosunkach państwa z Kościołem, ale również zlikwidowało jeden ze „stałych punktów zapalnych", choć – dodajmy – w opinii długoletniego pracownika skierniewickiego Wydziału do Spraw Wyznań, Bolesława Chylińskiego, w wielu „wystąpieniach księdza Lipskiego były też elementy uzasadnionej krytyki władz lokalnych"[33].

Po odejściu z Kochanowa ks. Marian Lipski był w latach 1982-1998 administratorem/proboszczem parafii św. Wojciecha Biskupa i Męczennika w Głogowcu oraz kustoszem miejscowego sanktuarium, w którym znajduje się cudami słynący Obraz Matki Bożej, koronowany w 1975 r. przez prymasa Stefana Wyszyńskiego[34]. Krótko po jego przybyciu do Głogowca Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku informował KC PZPR o wrogich treściach

[31] J. Saramowicz, Lipski Marian – https://muzeumkutno.com/dzieje-kutna/to-oni-tworzyli-historie/biogramy-osob-zwiazanych-z-kutnem/ks-kanonik-marian-lipski-kapelan-kutnowskiej-solidarnosci/ (wejście 20.10.2022).

[32] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Notatka służbowa dotyczy rozmowy z ks. Zdzisławem Królem, kanclerzem Kurii Warszawskiej, Płock 30 IV 1985 r., k. 73.

[33] AAN, Urząd d/s Wyznań, 128/46, Sprawozdanie z wizytacji Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Skierniewicach, przeprowadzonej 21 i 22 marca 1985 r., Warszawa 22 III 1985 r., k. 9. Zob. także L. Zygner, *Ksiądz Marian Lipski*, s. 282-283; R. Łatka, *Postawy duchowieństwa*, s. 135-136.

[34] M. Przybysz, *Sanktuarium Matki Bożej*, s. 514.

w kazaniach księdza Lipskiego oraz o jego kontaktach z opozycją (chodziło m. in. o msze dla byłych internowanych i spotkania opozycjonistów na plebanii)[35]. Natomiast ówczesny dyrektor Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Płocku, Kazimierz Wielec, poinformował Kurię Metropolitalną Warszawską, że zmiana na stanowisku proboszcza parafii w Głogowcu nastąpiła z pominięciem dekretu z 1956 r., a do tego wydział otrzymywał szereg sygnałów o „niezwykłej aktywności politycznej" ks. Mariana Lipskiego w nowej parafii, nacechowanej „napastliwością ideologiczną, budzeniem wśród wiernych nietolerancji i uprzedzeń do ludzi o innych przekonaniach światopoglądowych, szkalowaniem ideologii marksizmu przez podawanie zmyślonych faktów z życia teoretyków marksizmu, wygłaszaniem oskarżycielskich i obraźliwych w formie i treści tez pod adresem władz PRL"[36]. W odpowiedzi kuria wystosowała oficjalny wniosek o zgodę na mianowanie księdza Lipskiego na stanowisku proboszcza[37], który jednak spotkał się z odmową płockiego wydziału[38]. Po odwołaniu się kurii od tego postanowienia do Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie, który 12 kwietnia 1983 r. decyzję dyrektora Kazimierza Wielca utrzymał w mocy[39], sprawa nominacji proboszczowskiej formalnie została odrzucona i aż do końca funkcjonowania Wydziału do Spraw Wyznań w Płocku ksiądz Lipski pozostawał w świetle prawa jedynie administratorem parafii[40].

[35] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 795, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 11. 01. 1983 r., godz. 12.00, Płock 11 I 1983 r., k. 13; Ibidem, 795, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 18. 01. 1983 r., godz. 14.00, Płock 18 I 1983 r., k. 17.

[36] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Pismo dyrektora Wydziału do Spraw Wyznań w Płocku Kazimierza Wielca do Kurii Metropolitalnej Warszawskiej, Płock 19 I 1983 r., k. 1-1v. Zob. także L. Zygner, *Ksiądz Marian Lipski*, s. 284.

[37] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Pismo Kurii Metropolitalnej Warszawskiej do Wydziału d/s Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Płocku, Warszawa 21 I 1983 r., k. 3.

[38] Ibidem, 1713, Decyzja dyrektora Wydziału d/s Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Płocku, Płock 18 II 1983 r., k. 4.

[39] Ibidem, 1713, Decyzja dyrektora Zespołu Rzymsko-Katolickiego Urzędu d/s Wyznań w Warszawie, Warszawa 12 IV 1983 r., k. 6-7.

[40] Ibidem, 1713, Notatka dotycząca działalności ks. Mariana Lipskiego, Płock 12 XII 1987 r., k. 140.

W tym samym czasie, kiedy władze partyjne zaczęły interesować się wrogą działalnością nowego administratora parafii w Głogowcu, a pod ich naciskiem władze wyznaniowe odmówiły księdzu Lipskiemu zgody na nominację proboszczowską, stał się on również obiektem działań lokalnych struktur SB. Jak wynika z zapisów ewidencyjnych 28 marca 1983 r. objęto go aktywnym zainteresowaniem w ramach sprawy operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Sanktuarium" (nr rej. 7343), prowadzonej początkowo przez por. Romana Powichrowskiego z Wydziału IV WUSW w Płocku, a następnie przez funkcjonariuszy Grupy IV RUSW w Kutnie. Sprawę tę zakończono dopiero 16 listopada 1989 r., natomiast jej akta 7 grudnia 1989 r. przekazano do Archiwum Wydziału „C" WUSW w Płocku (nr arch. 2022/II) i w pierwszej połowie 1990 r. zniszczono komisyjnie[41]. Mimo zniszczenia akt sprawy „Sanktuarium", o niektórych działaniach podejmowanych w jej ramach wiemy z innych dokumentów. W pracy dyplomowej plut. Marka Marciniaka zostały bowiem zacytowane cele operacyjno-polityczne tej sprawy nakreślone w planie z 10 września 1985 r., które obejmowały następujące działania: przeciwdziałanie wrogiej i przestępczej działalności księdza Lipskiego poprzez wykorzystywanie statusu Kościoła w PRL oraz współpracy z działaczami byłej „Solidarności"; przeciwdziałanie próbom zorganizowania w Głogowcu ośrodka dydaktycznego dla opozycji; zainspirowanie hierarchii kościelnej do działań dyscyplinujących księdza; dokumentowanie operacyjno-procesowe wrogiej i przestępczej działalności księdza Lipskiego; ewentualne wykorzystanie materiałów świadczących o jego wrogiej działalności w środkach masowego przekazu[42]. Aby je osiągnąć, obrano następujące kierunki działań operacyjnych: podejmować wielopłaszczyznowe działania zmierzające do rozpoznania postawy i działalności figuranta, podjąć działania zmierzające do odcięcia go od pozycji politycznej i działaczy byłej „Solidarności", pogłębić proces obniżania autorytetu księdza Lipskiego wśród księży i wiernych, ustalić kanały przerzutu wrogiej

41 L. Zygner, *Ksiądz Marian Lipski*, s. 279, przyp. 3.

42 001708/3033, Marek Marciniak, Operacyjna kontrola pozareligijnej działalności administratora parafii Głogowiec księdza Mariana Lipskiego, k. 46-47.

literatury znajdującej się na plebanii w Głogowcu, poprzez Urząd ds. Wyznań w Warszawie oraz Wydział ds. Wyznań w Płocku spowodować, aby władze kościelne podjęły działania na rzecz zneutralizowania działalności figuranta, inspirować władze polityczne i administracyjne województwa płockiego do podejmowania skutecznych działań ograniczających wpływ figuranta na wiernych, potwierdzić operacyjnie fakt przechowywania i wykorzystywania na terenie plebanii urządzeń poligraficznych, rozpoznać i dokumentować kontakty figuranta z tzw. nową emigracją polityczną na Zachodzie, prowadzić działania zmierzające do procesowego dokumentowania wrogiej działalności figuranta, w porozumieniu z Wydziałem Śledczym WUSW podejmować działania operacyjno-procesowe zmierzające do zebrania jak najwięcej dowodów świadczących o przestępczej działalności figuranta[43]. Między innymi w zakresie realizacji dwóch ostatnich z wymienionych kierunków zebrano kopie – dziś cenne przede wszystkim ze względów historycznych – pism i oświadczeń uczestników protestów głodowych w Głogowcu z 1985 i 1986 r.[44], o których będzie jeszcze mowa.

Również w teczce personalnej księdza Lipskiego z Wydziału ds. Wyznań w Płocku zachowały się dokumenty dotyczące wystąpień księdza Lipskiego i Anny Walentynowicz podczas jej pobytu w Głogowcu, pozyskanych drogą operacyjną przez funkcjonariuszy SB[45], a także kilkanaście kopii homilii, kazań i wystąpień księdza Lipskiego, zarówno z kościoła w Głogowcu, jak i z innych kościołów, które zostały pozyskane przez SB. Szczególnie wymowna i niepozostawiająca żadnych wątpliwości co do jej pochodzenia jest kopia kazania księdza Lipskiego z 10 listopada 1985 r., w którym poruszył on sprawę zabójstwa studenta I roku Wydziału Chemii Uniwersytetu Gdańskiego, Marcina Antonowicza, zachowana

[43] Ibidem, k. 47-48.

[44] Ibidem, Aneksy nr 3-8, k. 67-83.

[45] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Treści wystąpień ks. M. Lipskiego oraz Anny Walentynowicz w dniu 16. 05. 1986 r. podczas nabożeństwa I Komunii i zakończenia protestu głodowego w Głogowcu, [maj 1986 r.], k. 106-108; Ibidem, 1713, Kopie oświadczeń i komunikatów głodujących, Głogowiec 6 V 1986 r., k. 109-111.

w aktach postępowania prokuratorskiego w tej sprawie[46]. Z tych akt wiemy, że w swoim kazaniu ksiądz Lipski poinformował zgromadzonych w kościele w Głogowcu o zatrzymaniu 21 października 1985 r. Marcina Antonowicza wraz z kolegami przez funkcjonariuszy ZOMO w Olsztynie i o niewyjaśnionych okolicznościach jego śmierci. W dołączonej do stenogramu kazania notatce urzędowej oficer SB, ppor. Krzysztof Strupagiel z RUSW w Kutnie – ten sam, który poświęcił swoją pracę dyplomową działalności ks. Mieczysława Nowaka[47] – informował: „W dniu 10 listopada 1985 r. [...] udałem się do miejscowości Głogowiec [...] celem uczestniczenia w nabożeństwie odprawianym przez administratora parafii rzymsko-katolickiej w Głogowcu ks. Mariana Lipskiego. [...] W związku z powyższym zabrałem ze sobą sprzęt utrwalający mowę i dźwięk celem nagrania publicznego wystąpienia ks. M. Lipskiego podczas odprawianej mszy w kościele-sanktuarium Matki Boskiej Głogowieckiej [...]. W załączeniu taśma magnetofonowo-kasetowa o numerze inwentaryzacyjnym T-167"[48]. Tak właśnie pozyskana kopia tego kazania była później wykorzystana w czasie przesłuchania księdza Lipskiego w prokuraturze olsztyńskiej[49].

Zapewne i inne stenogramy wystąpień kustosza sanktuarium z Głogowca przekazywane władzom partyjnym i administracyjnym były również efektem działań operacyjnych prowadzonych w ramach sprawy „Sanktuarium". Poza nagrywaniem kazań i publicznych wystąpień funkcjonariusze SB korzystali też z innych metod w celu zdobycia i dokumentowania informacji na temat księdza Lipskiego. Pochodziły one między innymi z obserwacji operacyjnej, doniesień tajnych współpracowników, kontroli korespondencji czy gromadzenia dokumentacji fotograficznej.

[46] AIPN w Bydgoszczy (dalej: AIPN By), 796/3, Treść wystąpienia ks. Mariana Lipskiego podczas mszy o godz. 10.00 w dniu 10 listopada 1985 roku w kościele w Głogowcu, Kutno 11 XI 1985 r., k. 241-250.

[47] AIPN BU 001708/2283, Krzysztof Strupagiel, Operacyjna kontrola wrogiej i opozycyjnej działalności ks. Mieczysława Nowaka wikariusza parafii w Ursusie i administratora w parafii Łęki Kościelne, Legionowo 1985 (praca dyplomowa napisana w Wyższej Szkole Oficerskiej MSW w Legionowie).

[48] AIPN By, 796/3, Notatka urzędowa, Kutno 11 XI 1985 r., k. 240.

[49] Ibidem, 796/3, Protokół przesłuchania świadka, ks. Mariana Lipskiego, Olsztyn 22 I 1986 r., k. 252-255.

Fragmenty tej ostatniej zachowały się we wspomnianej już teczce personalnej księdza Lipskiego z Wydziału do Spraw Wyznań w Płocku oraz zostały wykorzystane w dwóch pracach dyplomowych, napisanych przez funkcjonariuszy SB, a dotyczących działalności księdza Lipskiego[50]. Do pisma z 9 czerwca 1983 r. adresowanego do prymasa Polski kardynała Józefa Glempa, komendant wojewódzki MO w Płocku płk Tadeusz Dudkiewicz, dołączył „materiał poglądowy" zawierający zdjęcia elementów wystroju ołtarza bocznego (ciemnicy) w kościele w Głogowcu, przygotowany na Triduum Paschalne oraz ołtarza na zewnątrz kościoła w czasie uroczystości Bożego Ciała w 1983 r.[51] W swoim liście do prymasa płk Dutkiewicz pisał: „Ks. M. Lipski od pierwszych dni pobytu w Głogowcu nawiązał kontakty z ekstremistami byłej Solidarności i KPN, odprawia dla nich nabożeństwa intencjonalne [!], umożliwia zjazdy i spotkania. W swoich wystąpieniach publicznych w sposób tendencyjny i z dowolną interpretacją wydarzeń szkaluje organa władzy państwowej. Przekazuje treści mogące spowodować zjawisko ekscytacji wiernych [!], co nie sprzyja tak bardzo potrzebnemu spokojowi i dyscyplinie społecznej. Zbyt łatwo feruje on negatywne oceny o polskiej rzeczywistości. Taka postawa księdza stoi w sprzeczności z ideą porozumienia narodowego"[52]. Stąd – podobnie jak płoccy „wyznaniowcy" – wyrażał nadzieję, że prymas wpłynie na oczekiwaną przez władze państwowe zmianę postępowania księdza Lipskiego[53]. Postawa prymasa była jednak bardzo powściągliwa, a sprowadzenie w okolice Kutna kolejnego z kapłanów uznanych przez władze za wrogich, czyli ks. Mieczysława Nowaka, sytuację tę jeszcze bardziej komplikowało.

W podsumowaniu działań SB stwierdzano jednak wyraźnie, że uzyskany materiał operacyjny, w tym także utrwalone na taśmach magnetofonowych publiczne wystąpienia księdza

[50] AIPN BU 001708/3033, Aneks nr 9: Dokumentacja fotograficzna, k. 84-128; AIPN BU 001708/3757, Aneks, k. 96-106.

[51] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Materiał poglądowy, Płock 9 VI 1983 r., k. 10v-11.

[52] Ibidem, 1713, Pismo Komendanta Wojewódzkiego MO w Płocku płk. Tadeusza Dudkiewicza do Prymasa Józefa Glempa, Płock 9 VI 1983 r., k. 13.

[53] L. Zygner, *Ksiądz Marian Lipski*, s. 294.

Lipskiego, według oceny prawnej Wydziału Śledczego WUSW w Płocku nie stanowiły wystarczających podstaw do wszczęcia postępowania przygotowawczego[54]. Stwierdzano wprost, że wszelkie przedsięwzięcia operacyjne SB i prawno-administracyjne prowadzone przez SB i Wydział ds. Wyznań w Płocku w odniesieniu do kustosza głogowieckiego sanktuarium nie przyniosły spodziewanych efektów. Jedynym organem, który mógł w tej sytuacji coś zmienić było Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. Jednak z uwagi na uwarunkowania społeczno-polityczne, w jakich SB realizowała swoje zadania osiągnięte efekty były niewspółmierne w stosunku do nakładu pracy, sił i środków. Jednym osiągnieciem – zdaniem funkcjonariuszy SB – było zneutralizowanie działalności księdza Lipskiego i działaczy opozycji skupionych wokół niego na społeczeństwo rejonu kutnowskiego oraz skompromitowanie jego osoby w oczach kleru diecezjalnego[55].

Analizując teleksy wysyłane z KW PZPR w Płocku do Warszawy z lat 1982-1989 na temat aktualnej sytuacji w województwie, otrzymujemy dość obszerny i całościowy materiał na temat „wrogiej" działalności ks. Mariana Lipskiego. Podobnie jak w analizowanych przeze mnie już wcześniej dokumentach aparatu[56], również w dokumentach partyjnych zwracano uwagę przede wszystkim na jego bliskie związki z opozycjonistami i podziemną „Solidarnością", począwszy od 8 stycznia 1983 r., kiedy odprawił on w swojej parafii pierwszą mszę dla byłych internowanych z Ośrodka Odosobnienia we Włocławku-Mielęcinie oraz wygłosił okolicznościowe kazanie, które – jak zaznaczono w meldunkach – nie zawierało treści wrogich, ale wzywało do walki ze światopoglądem marksistowskim[57]. Również w następnych latach w pierwszą niedzielę po Nowym Roku ksiądz Lipski organizował zjazdy

[54] AIPN BU 001708/3757, Piotr Marcin, Działalność polityczna ks. Mariana Lipskiego w rejonie kutnowskim w latach 1982-1987, k. 63.

[55] Ibidem, k. 64-65.

[56] L. Zygner, *Ksiądz Marian Lipski*, s. 285nn.

[57] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 795, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 11. 01. 1983 r., godz. 12.00, Płock 11 I 1983 r., k. 13; Ibidem, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Pismo dyrektora Wydziału do Spraw Wyznań w Płocku Kazimierza Wielca do Kurii Metropolitalnej Warszawskiej, Płock 19 I 1983 r., k. 1-1v.

byłych internowanych i więźniów politycznych z terenu województwa płockiego, włocławskiego i łódzkiego, przetrzymywanych w Mielęcinie i Kwidzyniu, na które przybywali również działacze podziemnej „Solidarności" z Warszawy, Gdańska, Wrocławia, Krakowa, Szczecina, Konina, Wałbrzycha, Opola i innych miast[58]. Msze dla internowanych organizowane były również w sierpniu, w okolicach 15 sierpnia, w których zazwyczaj uczestniczyło kilkaset osób[59]. Po nabożeństwach na miejscowej plebanii odbywały się spotkania działaczy opozycji (tzw. herbatki), które z czasem stały się zalążkiem działalności konspiracyjnej i na których kolportowano podziemne wydawnictwa oraz ulotki[60]. W spotkaniach tych uczestniczyli członkowie kutnowskiej „Solidarności", opozycjoniści z Płocka i Gostynina, a także z innych ośrodków, w tym znani w kraju działacze podziemia – Andrzej i Joanna Gwiazdowie, Anna Walentynowicz, Zbigniew Romaszewski czy Leszek Moczulski[61]. Ponadto w każdą drugą niedzielę miesiąca ksiądz

[58] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 800, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 10. 01. 1985 r., Płock 10 I 1985 r., k. 10; Ibidem, 803, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 14. 01. 1986 r., Płock 14 I 1986 r., k. 12.
[A]PP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Tajna informacja SB, [Płock 1985], k. 81-83. Zob. także J. Pawłowicz, *NSZZ „Solidarność"*, s. 422; Idem, *„Solidarność" oraz inne organizacje*, s. 272; M. Przybysz, *Sanktuarium Matki Bożej*, s. 514; L. Zygner, *Ksiądz Marian Lipski*, s. 285.

[59] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 796, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 15. 08. 1983 r., Płock 15 VIII 1983 r., k. 46.

[60] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 795, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 11. 01. 1983 r., godz. 12.00, Płock 11 I 1983 r., k. 13; Ibidem, 800, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 16. 01. 1985 r., Płock 16 I 1985 r., k. 14; Ibidem, 808, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 15. 02. 1988 r., Płock 15 II 1988 r., k. 22. Zob. także J. Pawłowicz, *Nieznani bohaterowie*, cz. 1, s. 22, 33, 44, 65; M. Przybysz, *Sanktuarium Matki Bożej*, s. 514.

[61] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 803, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 9. 04. 1986 r., Płock 9 IV 1986 r., k. 56; Ibidem, 807, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 14. 09. 1987 r., Płock 14 IX 1987 r., k. 17; Ibidem, 807, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 9. 11. 1987 r., Płock 9 XI 1987 r., k. 47; APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Pismo dyrektora Wydziału do Spraw Wyznań w Płocku, Tadeusza Wilanda, do biskupa Władysława Miziołka, Płock 11 II 1987 r., k. 112-113; Ibidem, 1713, Pismo dyrektora Wydziału do Spraw Wyznań w Płocku, Tadeusza Wilanda, do biskupa Władysława Miziołka, Płock 19 IX 1987 r., k. 111; Opracowanie dotyczące nielegalnych struktur byłej „Solidarności" w zakładach pracy miasta Kutna, przygotowane przez Wydział „C" WUSW w Płocku, Płock 22 VI 1987 r., [w:] *Nieznane świadectwa*,

Lipski odprawiał msze w intencje Ojczyzny i wygłaszał kazania o treści patriotycznej[62]. Na msze te przyjeżdżały delegacje z Płocka, Gostynina, Kutna, Ursusa, Piaseczna, Łodzi, Zgierza, Włocławka, Konina, Gdańska, Bydgoszczy czy Wrocławia[63]. Również przy innych okazjach, gdy w kościele zgromadziła się większa grupa wiernych, nie stronił od kazań nawiązujących do sytuacji społeczno-politycznej w kraju oraz występował przeciwko ideologii marksistowskiej, co niekiedy wywoływało zaniepokojenie władz partyjnych, a także członków aktywu partyjnego[64]. Organizował

s. 165, 169; Meldunek operacyjny dotyczący rozpracowywania działacza podziemnych struktur NSZZ „Solidarność" Jacka Tomczaka, Płock 11 V 1988 r., [w:] Ibidem, s. 460.Zob. także J. Pawłowicz, *„Solidarność" oraz inne organizacje*, s. 272, 290-291; M. Przybysz, *Sanktuarium Matki Bożej*, s. 514.

[62] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Treść komunikatu ks. Mariana Lipskiego podana do wiadomości uczestnikom nabożeństwa w kościele parafialnym w Głogowcu w dniu 8.01.84 r., o godz. 10.30 i 12.00, [1984], k. 26; APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 799, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 5. 11. 1984 r., Płock 5 XI 1984 r., k. 76; Ibidem, 801, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 10. 09. 1985 r., Płock 10 IX 1985 r., k. 67. Ibidem, 809, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 10. 10. 1988 r., Płock 10 X 1988 r., k. 11; Ibidem, 809, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 13. 06. 1988 r., Płock 13 VI 1988 r., k. 64; Ibidem, 809, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 11. 04. 1988 r., Płock 11 IV 1988 r., k. 97.

[63] Zob. np. Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 802, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 13. 10. 1985 r., godz. 14.30, Płock 13 X 1985 r., k. 21; Ibidem, 803, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 14. 04. 1986 r., Płock 14 IV 1986 r., k. 58; Ibidem, 806, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 10. 08. 1987 r., Płock 10 VIII 1987 r., k. 91; Ibidem, 809, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 15. 08. 1988 r., Płock 15 VIII 1988 r., k. 36; Ibidem, 809, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 09. 05. 1988 r., Płock 9 V 1988 r., k. 79; Ibidem, 810, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 12. 12. 1988 r., Płock 12 XII 1988 r., k. 10.

[64] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 795, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 18. 01. 1983 r., godz. 14.00, Płock 18 I 1983 r., k. 17; Ibidem, 796, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 29. 08. 1983 r., godz. 14.00, Płock 29 VIII 1983 r., k. 59; Ibidem, 798, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 6. 01. 1984 r., godz. 12.00, Płock 6 I 1984 r., k. 25; Ibidem, 798, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 22. 06. 1984 r., godz. 11.00, Płock 22 VI 1984 r., k. 119; Ibidem, 799, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 31. 08. 1984 r., godz. 11.00, Płock 31 VIII 1984 r., k. 38; Ibidem, 800, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 29. 04. 1985 r., Płock 29 IV 1985 r., k. 86; Ibidem, 801, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 7. 06. 1985 r., godz. 10.00, Płock 7 VI 1985 r., k. 12; Ibidem, 802, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 13. 10. 1985 r., godz. 14.30, Płock 13 X 1985 r., k. 21; Ibidem, 803, Informacja nt. aktualnej

też nabożeństwa rocznicowe, którym niekiedy przewodniczyli zaproszeni przez niego kapłani (m.in. ks. Jerzy Popiełuszko, ks. Stanisław Małkowski, ks. Mieczysław Nowak, ks. Stanisław Pisarek)[65]. W uroczystościach odpustowych w Głogowcu uczestniczyli też biskupi warszawscy[66]. Ponadto na nabożeństwa i spotkania w sanktuarium w Głogowcu zapraszani byli związani z opozycją naukowcy oraz znani aktorzy scen warszawskich (Jan Kulczycki, Krzysztof Wakuliński, Stanisław Górka, Mieczysław Voit, Barbara Horowianka, Daniela Zawisza)[67]. To właśnie przy pomocy tych osób, a także działaczy „Solidarności" regionu kutnowskiego w 1983 r. (m.in. Barbary Tychońskiej, Władysława Walosa, Zbigniewa Kamińskiego i Tadeusza Wawrzyńczaka)[68], na cmentarzu

sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 19. 01. 1986 r., Płock 19 I 1986 r., k. 19; Ibidem, 804, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 30. 05. 1986 r., godz. 12.00, Płock 30 V 1986 r., k. 9; Ibidem, 806, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 19. 06. 1987 r., Płock 19 VI 1987 r., k. 73; Ibidem, 807, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 28. 12. 1987 r., Płock 28 XII 1987 r., k. 81; Ibidem, 808, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 04. 01. 1988 r., Płock 4 I 1988 r., k. 4; Ibidem, 808, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 01. 02. 1988 r., Płock 1 II 1988 r., k. 14; Ibidem, 809, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 22. 08. 1988 r., Płock 22 VIII 1988 r., k. 34; Ibidem, 810, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 27. 12. 1988 r., Płock 27 XII 1988 r., k. 5.

[65] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 798, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 2. 05. 1984 r., godz. 13.00, Płock 2 V 1984 r., k. 71; APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Pismo dyrektora Wydziału do Spraw Wyznań w Płocku Tadeusza Wilanda do Kurii Metropolitalnej w Warszawie, Płock 12 IX 1985 r., k. 87; Ibidem, 1785, Stenogram kazania ks. Mieczysława Nowaka – administratora parafii Łęki Kościelne wygłoszonego w dniu 08. 09. 1985 r. podczas mszy o godz. 10.00 w Głogowcu w intencji „Ojczyzny", [1985], k. 1-3. Zob. także *Opracowanie dotyczące nielegalnych struktur byłej „Solidarności" w zakładach pracy miasta Kutna, przygotowane przez Wydział „C" WUSW w Płocku, Płock 22 VI 1987 r.*, [w:] *Nieznane świadectwa*, s. 170.

[66] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 801, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 17. 09. 1985 r., Płock 17 IX 1985 r., k. 73.

[67] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 795, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 18. 01. 1983 r., godz. 14.00, Płock 18 I 1983 r., k. 17; Ibidem, 798, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 14. 05. 1984 r., godz. 12.00, Płock 14 V 1984 r., k. 80; Ibidem, 806, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 20. 03. 1987 r., Płock 20 III 1987 r., k. 34; AIPN BU 001708/3757, Marcin Piotr, Działalność polityczna ks. Mariana Lipskiego w rejonie kutnowskim w latach 1982-1987, k. 38, przyp. 3. Zob. także M. Przybysz, *Sanktuarium Matki Bożej*, s. 514.

[68] AIPN BU 001708/3757, Marcin Piotr, Działalność polityczna ks. Mariana Lipskiego w rejonie kutnowskim w latach 1982-1987, k. 38, przyp. 2.

parafialnym wzniesiono obelisk poświęcony „Oficerom Wojsk Polskich pomordowanych w Katyniu”[69], w 1984 r. – pomnik „Umęczonym Polakom w łagrach syberyjskich”[70], natomiast w 1985 r. wokół kościoła powstała „Droga Krzyżowa Narodu Polskiego”, której stacje wyrzeźbił w drzewie jeden z lokalnych artystów[71], a uroczystego poświęcenia dokonał biskup Władysław Miziołek 9 listopada 1986 r.[72] Wiele osób skupionych wokół osoby księdza Lipskiego brało też udział w przygotowywaniu dekoracji żłóbka bożonarodzeniowego i Grobu Pańskiego w głogowieckim kościele, a także ołtarzy na Boże Ciało wokół kościoła, których wystrój nawiązywał do ówczesnej sytuacji społeczno-politycznej w kraju, zawierał elementy nawiązujące do symboliki „Solidarności” i symboliki narodowej (orzeł w koronie), przypominał o wydarzeniach z października 1956 i grudnia 1970 r., czy o wprowadzeniu stanu wojennego 13 grudnia 1981 r., co były dokumentowane przez SB i aparat partyjny[73]. Za jego bytności w Głogowcu ożywił się również ruch pielgrzymkowy do miejscowego sanktuarium, co niepokoiło lokalne władze, które nie chciały wydawać zezwoleń na ich organizowanie, a mimo to pątników nie ubywało, nie wyłączając dzieci z okolicznych parafii i innych dekanatów[74].

[69] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 797, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 4. 11. 1983 r., godz. 12.00, Płock 4 XI 1983 r., k. 26; AIPN BU 001708/3033, Aneks fotograficzny, k. 99.

[70] AIPN BU 001708/3033, Aneks fotograficzny, k. 102.

[71] J. Pawłowicz, *„Solidarność” oraz inne organizacje*, s. 272; M. Przybysz, *Sanktuarium Matki Bożej*, s. 514.

[72] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 804, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 14. 11. 1986 r., Płock 14 XI 1986 r., k. 28.

[73] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 796, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 3. 06. 1983 r., godz. 14.00, Płock 3 VI 1983 r., k. 7; Ibidem, 798, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 22. 06. 1984 r., godz. 11.00, Płock 22 VI 1984 r., k. 119; Ibidem, 799, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 27. 12. 1984 r., Płock 27 XII 1984 r., k. 105; Ibidem, 806, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 21. 04. 1987 r., Płock 21 IV 1987 r., k. 47.

[74] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 796, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 9. 06. 1983 r., godz. 12.00, Płock 9 VI 1983 r., k. 8; Ibidem, 798, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 8. 03. 1984 r., godz. 11.00, Płock 8 III 1984 r., k. 35; Ibidem, 798, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 24. 03. 1984 r., godz. 10.00, Płock 24 III 1984 r., k. 46.

Do najgłośniejszych wydarzeń związanych z okresu administrowania ks. Mariana Lipskiego w Głogowcu był protest głodowy zorganizowany w miejscowym kościele pod wezwaniem Narodzenia NMP w dniach 7 kwietnia – 19 maja 1985 r., jako wyraz poparcia dla głodujących już od lutego w kościele Narodzenia NMP w Krakowie-Bieżanowie[75]. W jednym ze swoich wystąpień ksiądz Lipski opisał głogowiecką głodówkę jako „protest przeciwko złu i przeciwko krzywdzie jaka dzieje się w naszej Ojczyźnie, szczególnie przeciwko atakom na Kościół, przeciwko mordowaniu księży, parzeniu, biciu, jak również przeciwko więzieniu ludzi niewinnych i sponiewieranych, przeciwko łamaniu praw obywatelskich, praw ludzkich"[76]. Protest głodowy rozpoczęło w pierwszy dzień Świąt Wielkanocnych siedem osób wywodzących się ze środowiska opozycjonistów z Płocka i Kutna: Jan Chmielewski, Jan Ignaczewski, Robert Kalota, Krzysztof Kowalski, Teresa Piechocka, Tadeusz Wawrzyńczak i Tadeusz Zieliński, do których w następnych dniach dołączyły kolejne osoby, a wśród nich, pod koniec protestu, także ksiądz Lipski[77]. W sumie w trwającym 43 dni proteście uczestniczyło 49 osób (19 z Płocka, 8 z Wrocławia, 6 z Warszawy, 5 z Kutna, 4 z Krakowa, 3 z Konina i po jednej z Głogowca, Szczecina i z Częstochowy). Za pośrednictwem Joanny Gwiazdy komunikaty głodujących, wywieszane w gablocie z ogłoszeniami parafialnymi, trafiały do podziemnych czasopism oraz do mediów zachodnich[78]. Podczas głodówki odbyły się dwie msze w intencji Ojczyzny w dniu 14 kwietnia i 12 maja 1985 r., w których brało udział wiele osób z okolicznych miejscowości, a także działacze podziemia z całego kraju[79]. Ze względu na problemy, jakie spotykały księdza Lipskiego w związku z głodówką prowadzoną w kościele ze strony władz, ale także niejednoznaczną

[75] M. Przybysz, *Głodówka w Sanktuarium*, s. 152.

[76] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Stenogram wystąpienia ks. Mariana Lipskiego, Głogowiec 28 IV 1985 r., k. 34.

[77] AIPN BU 001708/3033, Marek Marciniak, Operacyjna kontrola pozareligijnej działalności administratora parafii Głogowiec księdza Mariana Lipskiego, k. 29-32; J. Pawłowicz, *„Solidarność" oraz inne organizacje*, s. 272.

[78] L. Zygner, *Ksiądz Marian Lipski*, s. 287.

[79] M. Przybysz, *Głodówka w Sanktuarium*, s. 152.

oceną tego protestu wśród okolicznych duchownych, po 19 maja 1985 r. protest głodowy został zmieniony na prace wykonywane na rzecz parafii i sanktuarium, w których uczestniczyli działacze niemal wszystkich struktur opozycyjnych[80]. Ciągle też wisiały na kościele dwie flagi z napisem „Solidarność", wywieszone podczas trwania głodówki[81].

Rok później na skutek utrudnień ze strony MO, jakie spotkały pielgrzymów zmierzających do sanktuarium w Głogowcu na odpust św. Wojciecha, a także fali aresztowań opozycjonistów, do jakich doszło krótko przed 1 maja 1986 r., protest głodowy został wznowiony[82]. Trwał on od 11 do 18 maja 1986 r. Rozpoczęła go pięcioosobowa grupa opozycjonistów: Adam Pierzchała (Kraków), Barbara Jaworska (Radom), Halina Korzeniec (Zakopane), Teresa Piechocka (Płock) i Krzysztof Jaśko (Kraków)[83]. Potem dołączyły do nich inne osoby, a w sumie w proteście z maja 1986 r. uczestniczyło 17 osób z całego kraju, których rzecznikiem była Anna Walentynowicz[84]. W oficjalnym oświadczeniu protestujący pisali: „Nasza ofiara głodu i modlitwy jest moralnym protestem przeciwko bezprawnym szykanom stosowanym przez władzę wobec społeczeństwa polskiego, któremu prawo konstytucyjne gwarantuje wolność praktyk religijnych i wolność wyznania. Głodówka jest naszą pokojową mową jako bezbronnych, lecz w obliczu zła niemogących milczeć katolików i Polaków"[85]. Protest zakończono odczytaniem przez Annę Walentynowicz specjalnego oświadczenia oraz wezwaniem księdza Lipskiego, aby spisywać wszelkie

[80] J. Pawłowicz, *NSZZ „Solidarność»*, s. 422; E. Tomaszewska, *Głos w dyskusji*, [w:] *Kościół i społeczeństwo*, s. 489.

[81] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 801, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 7. 06. 1985 r., godz. 10.00, Płock 7 VI 1985 r., k. 12.

[82] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 803, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 12. 05. 1986 r., Płock 12 V 1986 r., k. 81.

[83] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Komunikat nr 1, Głogowiec 11 V 1985 r., k. 110.

[84] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 803, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 16. 05. 1986 r., Płock 16 V 1986 r., k. 83. Zob. także M. Przybysz, *Głodówka w Sanktuarium*, s. 152.

[85] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Oświadczenie nr 1, [Głogowiec 11 V 1985 r.], k. 109.

akty represji wobec pielgrzymów i przekazywać tę dokumentację parafii[86]. Ponieważ wydarzenia te zbiegły się w czasie z uroczystością Pierwszej Komunii Świętej, stało się to podstawą protestu – inspirowanego przez Służbę Bezpieczeństwa – jaki delegacja „wiernych z Kutna" złożyła 21 maja 1986 r. na ręce ks. Zdzisława Króla kanclerza Kurii Metropolitalnej w Warszawie[87]. Według dokumentacji Wydziału ds. Wyznań w Płocku kanclerz miał się zwrócić się prośbą do przybyłych, aby nie osądzali zbyt surowo swego kapłana, gdyż „jego działania skierowane są na umocnienie pozycji Kościoła i wszystko co robi wyjdzie wiernym tylko na dobre"[88]. Natomiast minister Adam Łopatka, ówczesny kierownik Urzędu do Spraw Wyznań, wystosował w tej sprawie oficjalny protest na ręce arcybiskupa Bronisława Dąbrowskiego, sekretarza generalnego Episkopatu Polski, z załączonymi kopiami wystąpień ks. Mariana Lipskiego i Anny Walentynowicz w kościele w Głogowcu z dnia 16 maja 1986 r.[89]

Warto tu podkreślić, że zdaniem Mileny Przybysz głogowieckie głodówki z 1985 i 1986 r. przyczyniły się w dużym stopniu do integracji i pobudzenia aktywności środowisk opozycyjnych regionu kutnowskiego[90]. Dzięki nim, a niewątpliwie także dzięki wcześniejszym spotkaniom opozycjonistów na plebanii w Głogowcu, doszło do narodzin kutnowskiej struktury podziemnej – Regionalnej Komisji Wykonawczej „Solidarności" Ziemi Kutnowskiej, której pierwszym przewodniczącym został jeden

[86] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 803, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 20. 05. 1986 r., Płock 20 V 1986 r., k. 85; APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Treści wystąpień ks. Mariana Lipskiego i Anny Walentynowicz w dniu 18.05.1986 r. podczas nabożeństwa I komunii i zakończenia protestu głodowego w Głogowcu, [maj 1986 r.], k. 106-108.

[87] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 804, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 26. 05. 1986 r., Płock 26 V 1986 r., k. 7; APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Notatka informacyjna, [maj 1986 r.], k. 114-114v.

[88] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Notatka dotycząca działalności ks. Mariana Lipskiego – administratora parafii w Głogowcu k. Kutna, Płock 12 XII 1987 r., k. 148.

[89] Ibidem, Pismo ministra Adama Łopatki do arcybiskupa Bronisława Dąbrowskiego, Warszawa 20 V 1986 r., k. 105; Ibidem, Treści wystąpień ks. M. Lipskiego oraz Anny Walentynowicz w dniu 16. 05. 1986 r. podczas nabożeństwa I Komunii i zakończenia protestu głodowego w Głogowcu, [maj 1986 r.], k. 106-108.

[90] M. Przybysz, Historia dwóch głodówek – http://www.polska1918-89.pl/pdf/historia-dwoch-glodowek,6436.pdf [dostęp 22.10.2022].

z najaktywniejszych członków wspomnianych spotkań – Władysław Walos, w aktach SB występujący jako „kościelny z Głogowca". I choć zebranie założycielskie komisji wykonawczej odbyło się 26 października 1986 r. nie w sanktuarium Matki Bożej Głogowieckiej, ale w kościele św. Jana Chrzciciela w Kutnie, to jednak brał w nim udział ks. Marian Lipski, którego 8 lutego 1987 r., w czasie nabożeństwa w głogowieckim sanktuarium, uhonorowano tytułem kapelana kutnowskiej „Solidarności"[91]. O wydarzeniu tym dyrektor Wydziału do Spraw Wyznań w Płocku, Tadeusz Wiland, nie omieszkał poinformować biskupa Władysława Miziołka, zarzucając księdzu Lipskiemu, że „w publicznym wystąpieniu potwierdził swoje wielorakie związki z tak zwaną opozycją, z zadowoleniem przyjął nadaną mu «godność» i zapewnił, że nadal będzie udzielał daleko idącej pomocy NSZZ Solidarność"[92]. Poza strukturami kutnowskiej „Solidarności" – jak pisał znawca tej problematyki i naoczny świadek tamtych wydarzeń, Jacek Pawłowicz – ksiądz Lipski miał również swój udział w powstaniu w 1984 r. Federacji Młodzieży Walczącej Region Płock-Kutno, z którą współpracował potem przez kilka lat[93].

Poza opisanymi głodówkami z 1985 i 1986 r. innym ważnym wydarzeniem związanym z działalnością ks. Mariana Lipskiego była sprawa zatrzymania przez funkcjonariuszy MO sztandaru „Solidarności" z kościoła w Głogowcu, który wiozła ze sobą delegacja parafian na pogrzeb ks. Teofila Boguckiego do kościoła św. Stanisława Kostki na warszawskim Żoliborzu[94]. Do zdarzenia tego doszło w miejscowości Bedlno w sobotę 12 września 1987 r.[95]

[91] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 806, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 12. 02. 1987 r., Płock 12 II 1987 r., k. 21. Zob. także M. Przybysz, *Sanktuarium Matki Bożej*, s. 514; J. Pawłowicz, *Nieznani bohaterowie*, cz. 2, s. 49-51.

[92] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Pismo dyrektora Wydziału do Spraw Wyznań w Płocku Tadeusza Wilanda do biskupa Władysława Miziołka, Płock 11 II 1987 r., k. 112-113.

[93] J. Pawłowicz, *Nieznani bohaterowie*, cz. 2, s. 10.

[94] Zob. L. Zygner, *Wydział d/s Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Płocku (1975-1989)* – tekst w druku.

[95] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 807, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 2. 11. 1987 r., Płock 2 XI 1987 r., k. 40; Ibidem, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 16. 11.

Podczas kontroli drogowej został zatrzymany samochód marki Fiat 126p, którym podróżowały cztery osoby wiozące sztandar, na którym z jednej strony umieszczone były elementy religijne, a na drugiej napis „Ojczyznę wolną racz nam wrócić Panie", podobizna ks. Jerzego Popiełuszki i podpis „Solidarność". Sztandar ten został zarekwirowany przez funkcjonariuszy, a wiozące go osoby zatrzymano celem złożenia wyjaśnień. Początkowo przewieziono je na posterunek MO w Bedlnie, a następnie do RUSW w Kutnie, gdzie po przesłuchaniu zostały zwolnione, ale w takim czasie, aby uniemożliwić im udział w uroczystościach pogrzebowych na Żoliborzu[96]. Natomiast zarekwirowanego sztandaru nie zwrócono, a prowadzący czynności wyjaśniające kpt. Krzysztof Masłowicki z Wydziału Śledczego WUSW w Płocku wydał jedynie odpowiednie pokwitowanie jednemu z zatrzymanych[97]. Za pośrednictwem Wydziału ds. Wyznań w Płocku o całej sprawie poinformowano Kurię Metropolitalną w Warszawie oraz Urząd ds. Wyznań w Warszawie. Mimo interwencji księdza Lipskiego sztandaru parafii nie zwrócono, o czym w czasie najbliższej mszy za Ojczyznę (11 października 1987 r.) poinformował wiernych kustosz sanktuarium w Głogowcu, wzywając ich przy tym do walki o „świętą chorągiew" oraz do bojkotu zbliżającego się referendum[98]. Po ujawnieniu tego faktu dyrektor Wydziału ds. Wyznań w Płocku żądał osobistych wyjaśnień w tej sprawie od wikariusza generalnego kurii warszawskiej, biskupa Władysława Miziołka, a ten z kolei wysłał

1987 r., Płock 16 XI 1987 r., k. 43; APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Notatka służbowa w sprawie działań podjętych w związku działalnością ks. Mariana Lipskiego z Głogowca, Płock 21 IX 1987 r., k. 127 (tu podana błędnie nazwa miejsca zdarzenia – gmina Bulkowo); APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1644, Pokwitowanie odebrania sztandaru, Płock 27 IV 1989 r., k. 143 (tu podana dokładna data i miejsce zdarzenia – Bedlno, woj. płockie).

96 APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Notatka służbowa w sprawie działań podjętych w związku działalnością ks. Mariana Lipskiego z Głogowca, Płock 21 IX 1987 r., k. 127.

97 *Raport funkcjonariusza SB z Płocka do Zastępcy Szefa WUSW ds. SB w Płocku dotyczący incydentu, jaki miał miejsce podczas posiedzenia Kolegium ds. Wykroczeń przy Wojewodzie Płockim rozpatrującym sprawy uczestników kontrpochodu, zorganizowanego w dniu 1 maja 1988 r. przez Płocką Radę „Solidarności", Płock 30 VI 1988 r.*, [w:] *Nieznane świadectwa*, s. 474.

98 APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Notatka dotycząca działalności ks. Mariana Lipskiego – administratora parafii w Głogowcu k. Kutna, Płock 12 XII 1987 r., k.145-146.

w swoim zastępstwie do Płocka biskupa Stanisława Kędziorę[99]. W czasie blisko godzinnej rozmowy, która odbyła się 27 października 1987 r. w gmachu Urzędu Wojewódzkiego w Płocku, biskup Kędziora nie chciał wypowiadać się w sprawie zarzutów stawianych księdzu Lipskiemu przez dyrektora Wydziału ds. Wyznań Maksymiliana Jeziórskiego, i jedynie stwierdził, że to, co usłyszał, przekaże kurii. Natomiast w sprawie sztandaru zwrócił się kilkakrotnie z sugestią jego zwrotu („jeżeli sztandar zostanie zwrócony to nie będzie i całej sprawy")[100]. Podejście biskupa do tej sprawy dyrektor Jeziórski określił później jako „postawę bardziej przypominającą rzecznika «uciemiężonego administratora z Głogowca» niż dostojnika kościelnego stojącego na stanowisku wzajemnego porozumienia między Kościołem i Państwem"[101]. Natomiast sztandar będący przedmiotem zatargu został zwrócony ks. Marianowi Lipskiemu dopiero 27 kwietnia 1989 r. [102], na fali „odwilży" w stosunkach państwa z Kościołem.

Również w ocenie funkcjonariuszy SB postawa księdza Lipskiego była wyjątkowo złożona i niebezpieczna, gdyż jego przykład wpływał na inne parafie archidiecezji warszawskiej leżące w rejonie Kutna. Niewiele tu pomogła specjalna narada zwołana 17 stycznia 1986 r. w RUSW w Kutnie, w której uczestniczyli naczelnicy z Wydziałów IV z Płocka, Włocławka, Konina oraz oficerowie bezpośrednio prowadzący sprawy operacyjne związane z jego osobą i osobami z jego otoczenia. Co prawda wypracowano na niej kierunki współdziałania w zakresie przeciwdziałania szkodliwej i wrogiej działalności kustosza z Głogowca, ale w ich efekcie nie można było podjąć przeciwko niemu żadnych środków prawnych[103].

[99] Ibidem, 1713, Notatka służbowa w sprawie działań podjętych w związku działalnością ks. Mariana Lipskiego z Głogowca, Płock 21 IX 1987 r., k. 127-128.

[100] Ibidem, 1713, Notatka służbowa z rozmowy ks. bp. Stanisławem Kędziorą z Kurii Metropolitalnej Warszawskiej odbytej w dniu 27 października 1987 r. w Wydziale do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Płocku, Płock 27 X 1987 r., k. 137-138.

[101] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Notatka dotycząca działalności ks. Mariana Lipskiego – administratora parafii w Głogowcu k. Kutna, Płock 12 XII 1987 r., k.146.

[102] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1644, Pokwitowanie odebrania sztandaru, Płock 27 IV 1989 r., k. 143

[103] AIPN 001708/3033, Marek Marciniak, Operacyjna kontrola pozareligijnej działalności administratora parafii Głogowiec księdza Mariana Lipskiego, k. 60.

Zdaniem plut. Marka Marciniaka z RSUW w Kutnie wpływ na taki stan rzeczy miała aktualna sytuacja społeczno-polityczna i polityka wyznaniowa PRL. „Zbytnia tolerancja, brak konsekwencji w egzekwowaniu umów i przepisów prawnych, a nierzadko nawet obawa przed reakcjami władz kościelnych" powodowały, iż grupa „ekstremistów w sutannach" czuła się bezkarna w swoim postępowaniu. Przez to zdobywała coraz większą popularność wśród wiernych, a nawet uchodziła za „rzeczników i obrońców Kościoła w Polsce", zagrożonego przez socjalizm i ateizm. Jednym z nich miał być właśnie ksiądz Lipski[104].

Po przemianach 1989/1990 r. ksiądz Marian Lipski nadal pracował w parafii w Głogowcu, wtedy już jako pełnoprawny proboszcz. Od 1992 r. – w związku z reformą administracyjną Kościoła w Polsce – stał się kapłanem nowo erygowanej diecezji łowickiej. W latach 1998-2005 był proboszczem w Osuchowie (dekanat mszczonowski). Zginął w wypadku samochodowym 26 września 2005 r. i spoczął na cmentarzu w Osuchowie[105]. Wspominany jest jednak do dziś przede wszystkim jako kustosza głogowieckiego sanktuarium i niezłomny kapelan „Solidarności".

Działalność ks. Mieczysława Nowaka w Łękach Kościelnych

Drugi z kapłanów prezentowanych w niniejszym szkicu, ks. Mieczysław Stanisław Nowak, urodził się 6 czerwca 1942 r. w Płaskowie koło Radomia, w rodzinie rolników, jako syn Stanisława i Marianny z domu Jędrasiewicz[106]. Po ukończeniu szkoły podstawowej w Zawadach Starych wstąpił w 1957 r. do zakonu bernardynów, przyjmując imię zakonne Paweł. W 1964 r. na własną prośbę zakon opuścił i podjął pracę jako katecheta w parafii św. Mikołaja w Szewnie, gdzie jego rodzony brat, ks. Adam Nowak,

[104] Ibidem, k. 62-63.

[105] *Pożegnanie księdza kanonika Mariana Lipskiego*, „Merkuriusz Mszczonowski" nr 10/2005, s. 2 (tu krótki biogram i nekrolog); L. Zygner, *Ksiądz Marian Lipski*, s. 280.

[106] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1785, Kwestionariusz dla osób piastujących duchowne stanowiska kościelne, Płock 8 I 1988 r., k. 13-14. Zob. także P. Byszewski, *Nowak Mieczysław*, s. 295.

był wikariuszem. W tym okresie rozpoczął naukę w Liceum Ogólnokształcącym dla pracujących w Ostrowcu Świętokrzyskim i tam zdał maturę w 1968 r. W tym okresie znalazł się w aktywnym rozpracowywaniu SB w Ostrowcu w ramach sprawy operacyjnej, w związku z jego wypowiedziami w szkole na temat listu biskupów polskich do biskupów niemieckich oraz zorganizowaniem wycieczki dla ministrantów z Szewni do klasztoru w Wąchocku[107]. Po maturze wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu, a od 1971 r. kontynuował studia w Wyższym Metropolitalnym Seminarium Duchownym w Warszawie. Święcenia kapłańskie otrzymał 16 czerwca 1974 r. z rąk prymasa Stefana Wyszyńskiego. Po święceniach został skierowany jako neoprezbiter do parafii Przemienienia Pańskiego w Wieliszewie, a następnie pracował jako wikariusz w parafiach Bedlnie, Goszczynie, Sulejówku, Podkowie Leśnej i w parafii św. Józefa Robotnika w Ursusie. Od 1981 r. był członkiem Rady Duszpasterskiej Kurii Metropolitalnej Warszawskiej[108].

Będąc wikariuszem parafii w Podkowie Leśnej, 11 maja 1978 r. został pozyskany przez sierż. Krzysztofa Karlewicza, inspektora Wydziału IV Komendy Stołecznej MO w Warszawie, do współpracy z SB „na zasadzie dobrowolności", po czym 15 maja zarejestrowano go jako TW „Paweł" (nr rej. 23590)[109]. Współpracę tę kontynuował po przejściu na wikariat do parafii św. Józefa Robotnika w Ursusie, przekazując informacje na temat księży oraz wydarzeń z życia parafii i dekanatu. Jednak po wydarzeniach sierpniowych 1980 r. jego współpraca z SB zaczęła się zmieniać, co wynikało między innymi z jego bliskich związków ze środowiskiem opozycyjnym oraz z działaczami „Solidarności" w Zakładach Mechanicznych Ursus, którzy uważali go za swego kapelana.

[107] AIPN BU 001134/581, Analiza materiałów archiwalnych nr II/8810 dot. Nowak Mieczysław s. Stanisława obecnego wikariusza par. Podkowa Leśna, Warszawa 15 II 1978 r., k. 20 (PDF).

[108] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1785, Kwestionariusz dla osób piastujących duchowne stanowiska kościelne, Płock 8 I 1988 r., k. 13v; *Życiorysy księży archidiecezji*, s. 247.

[109] AIPN BU 001134/581, Kwestionariusz TW „Paweł", Warszawa 15 II 1978 r., k. 12-13 (PDF). Zob. także [J. Mysiakowska], *Nowak Mieczysław*, s. 132, przyp. 9.

Szczególnie niepokoiła SB jego znajomość z ówczesnym członkiem KKP NSZZ „Solidarność" Zbigniewem Bujakiem i jego bratem Bogdanem, a także z innymi działaczami, między innymi ze Zbigniewem Janasem, szefem „Solidarności" w Zakładach Mechanicznych „Ursus"[110].

Natomiast po wprowadzeniu stanu wojennego jego postawa nabrała „wrogiego charakteru" wobec władz PRL, choć formalnej współpracy z SB jeszcze wtedy nie zerwał, ale unikał spotkań z oficerem prowadzącym oraz przekazywał mało istotne i ogólnikowe informacje[111]. Jako nieformalny kapelan „Solidarności" ZM Ursus organizował nabożeństwa w intencji zamordowanych w Katyniu, poległych podczas wydarzeń grudniowych 1970 r., represjonowanych z czerwca 1976 r., górników z kopalni Wujek zamordowanych w grudniu 1981 r. oraz internowanych działaczy „Solidarności". Przewodniczył też nabożeństwom w intencji Ojczyzny, często z udziałem aktorów scen warszawskich, które gromadziły tysiące ludzi, w tym członków podziemnej „Solidarności" z całej Polski, którym niejednokrotnie udzielał miejsca do zebrań[112]. W tym okresie coraz częściej uwagę SB przyciągały jego kazania o „akcentach antypaństwowych"[113], msze odprawiane w intencji Ojczyzny[114],

[110] AIPN BU 001708/2283, Krzysztof Strupagiel, Operacyjna kontrola wrogiej i opozycyjnej działalności ks. Mieczysława Nowaka wikariusza parafii w Ursusie i administratora w parafii Łęki Kościelne, k. 26-27.

[111] AIPN BU 001134/581, Notatka służbowa dot. oceny pracy ze źródłem TW „Paweł", Warszawa 13 I 1984 r., k.81-82 (PDF); Ibidem, Charakterystyka tw. ps. „Paweł" nr rej. 23590, Pruszków 30 I 1984 r., k. 102-104.

[112] P. Byszewski, *Nowak Mieczysław*, s. 295.

[113] AIPN BU 001134/581, Przemówienie ks. Mieczysława Nowaka wygłoszone na mszy dnia 27. 06. 1982 r. w Ursusie, Warszawa 30 VI 1982 r., k. 66-69 (PDF); Ibidem, Stenogram kazania ks. Mieczysława Nowaka wygłoszone w kościele św. Józefa Robotnika w Ursusie o godz. 16.00 a dniu 16. 12. 1982 r., brak daty, k. 70-71 (PDF); Ibidem, Pismo naczelnika Wydziału IV KWMO w Skierniewicach do naczelnika Wydziału IV KSMO w Warszawie, Skierniewice 31 V 1983 r., k. 77-78 (PDF)

[114] Ibidem, Wyciąg z informacji operacyjnej tw ps. „Andrzej Ziembiński" z dnia 30. 04. 83 r., Warszawa 9 V 1983 r., k. 72 (PDF); Ibidem, Meldunek operacyjny nr 481, Warszawa 3 VII 1983 r., k. 79 (PDF); Ibidem, Meldunek operacyjny nr 850, Warszawa 27 XI 1983 r., k. 80 (PDF). Zob. także *Referat dyrektora Biura Organizacyjno-Prawnego MSW mjr. Jerzego Karpacza wygłoszony na konferencji zorganizowanej przez Akademię Spraw Wewnętrznych i Departament IV MSW (Warszawa, 3 grudnia 1983 r.)*, [w:] *Aparat represji*, t. 1, s. 131-132.

kontakty z księdzem Jerzym Popiełuszką[115], ale przede wszystkim bliskie związki ze środowiskiem opozycyjnym i z pracownikami Zakładów Mechanicznych w Ursusie. Według materiałów operacyjnych 16 maja 1982 r. zorganizował on po mszy w kościele św. Józefa marsz z udziałem około 300 osób, którzy z kościoła udali się pod pomnik upamiętniający wydarzenia z czerwca 1976 r. przed budynkiem dyrekcji Zakładów Mechanicznych „Ursus", gdzie złożono kwiaty[116]. Funkcjonariusze SB ustalili ponadto, że jego „wroga postawa" znana była również władzom dzielnicy Wola, a wiele akcji protestacyjnych w Zakładach Mechanicznych było właśnie przez niego inspirowanych. Wobec tych faktów płk Adam Pordes z Departamentu III MSW już w maju 1982 r. uznał za konieczne „załatwienie przeniesienia go na inny teren"[117]. Natomiast po rozmowie przeprowadzonej z nim 10 lutego 1984 r. przez jego oficera prowadzącego, wtedy już w stopniu podporucznika SB, Krzysztofa Karlewicza, w obecności zastępcy szefa RUSW ds. SB w Pruszkowie, mjr. Jerzego Korbuszewskiego, postawiono zaniechać z nim dalszej współpracy[118]. Z ewidencji tajnych współpracowników został on zdjęty 15 lutego 1984 r., natomiast jego teczki (osobowa i pracy) zostały złożone w Archiwum Wydziału „C" SUSW w Warszawie (nr archiwalny 16287/I)[119]. W tym samym dniu, tj. 15 lutego 1984 r., Wydział IV SUSW objął ks. Mieczysława Nowaka aktywnym zainteresowaniem w ramach sprawy operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Bernardyn" (nr rej. 39857), którą 28

[115] *Plan kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych por. Mieczysława Chyłkiewicza w sprawie czynności operacyjno-śledczych przeciwko ks. Jerzemu Popiełuszce (Warszawa styczeń 1984)*, [w:] *Aparat represji*, t. 1, s. 185; AIPN BU 001708/2283, Krzysztof Strupagiel, Operacyjna kontrola wrogiej i opozycyjnej działalności ks. Mieczysława Nowaka wikariusza parafii w Ursusie i administratora w parafii Łęki Kościelne, k. 31. Zob. także K. Jóźwik, *Po prostu jestem*, s. 44, 118.

[116] AIPN BU 001134/581, Pismo naczelnika Wydziału V KSMO w Warszawie do naczelnika Wydziału IV KSMO, Warszawa 17 V 1982 r., k. 62 (PDF); AIPN BU 001708/2283, Krzysztof Strupagiel, Operacyjna kontrola wrogiej i opozycyjnej działalności ks. Mieczysława Nowaka wikariusza parafii w Ursusie i administratora w parafii Łęki Kościelne, k. 35-37.

[117] AIPN BU 001134/581, Notatka płk. Adama Pordesa, Warszawa 25 V 1982 r., k. 63 (PDF).

[118] Ibidem, Notatka służbowa z przeprowadzonej rozmowy z tw. ps. „Paweł" w dniu 10 II 1984 r., Pruszków 10 II 1984 r., k. 85-90 (PDF).

[119] [J. Mysiakowska], *Nowak Mieczysław*, s. 132, przyp. 9.

marca 1984 r. – w związku z jego przejściem do parafii w Łękach Kościelnych – przekazano Grupie IV RUSW w Kutnie, a oficjalnie zakończono ją 19 kwietnia 1989 r.[120]

Krótko po spotkaniu prymasa Józefa Glempa z generałem Wojciechem Jaruzelskim w Natolinie, które miało miejsce 5 stycznia 1984 r., i dotyczyło między innymi aktywności niektórych biskupów i księży „dla władzy groźnych", w tym ks. Mieczysława Nowaka[121], prymas 12 stycznia 1984 r. odbył rozmowę z księdzem Nowakiem[122], po czym zdecydował się na przeniesienie wspomnianego kapłana do parafii w Łękach Kościelnych. Decyzja ta odbiła się szerokim echem w wielu środowiskach[123], a w samym Ursusie doprowadziła do protestu głodowego w kościele św. Józefa Robotnika, który trwał od 17 lutego do połowy marca 1984 r.[124] Sprawa translokaty księdza Nowaka znalazła również swoje odzwierciedlanie w prasie podziemnej, która uznała ją za kolejny przejaw uległości prymasa wobec władz komunistycznych i odwracania się od opozycji demokratycznej[125]. Jej echa – jak wynika z dokumentów KW PZPR w Płocku – dotarły także na teren województwa płockiego, gdzie krótko przed przyjazdem prymasa do jednej z parafii w rejonie Kutna pojawiły się ulotki i napisy o treści „Witamy towarzysza Glempa", które zostały usunięte przez odpowiednie służby.

Od 19 lutego 1984 r. ks. Mieczysław Nowak był administratorem parafii św. Marii Magdaleny w Łękach Kościelnych, natomiast dopiero 30 grudnia 1987 r. otrzymał oficjalną zgodę władz

120 P. Byszewski, *Nowak Mieczysław*, s. 295.

121 K. Jóźwik, *Po prostu jestem*, s. 95-96.

122 AIPN BU 001708/2283, Krzysztof Strupagiel, Operacyjna kontrola wrogiej i opozycyjnej działalności ks. Mieczysława Nowaka wikariusza parafii w Ursusie i administratora w parafii Łęki Kościelne, k. 39.

123 Zob. np. *Informacja Wydziału Organizacyjnego KC PZPR nr II/43/84 – Niektóre przejawy działalności kleru (w okresie 9 marca – 5 kwietnia br.), Warszawa 6 IV 1984 r.*, [w:] *Kościół w stanie wojennym. Wybór dokumentów z Archiwum Akt Nowych*, opr. T. Krawczak, C. Wilanowski, Warszawa 2008, s. 258-259; *Relacja z posiedzenia Komisji Wspólnej przedstawicieli rządu i Episkopatu w dniu 26 marca 1984 r. w budynku Sejmu*, [w:] *Tajne dokumenty Państwo – Kościół 1980-1989*, Londyn-Warszawa 1993, s. 373, 376.

124 AIPN BU 1510/1617, Waldemar Jakubowski, Polityczna działalność księdza Mieczysława Nowaka w parafii Ursus i Łęki Kościelne w latach 1980-1985, k. 46-52.

125 J. Odziemkowski, *Prasa i wydawnictwa*, s. 316-317; K. Piątkowski, *Sytuacje konfliktowe*, s. 162-163.

wyznaniowych na objęcie stanowiska proboszcza tejże parafii[126]. Nim jednak do tej decyzji doszło ksiądz Nowak, podobnie jak ks. Marian Lipski, w ocenie urzędników pionu wyznaniowego z Płocka oraz funkcjonariuszy SB w Kutnie i w Płocku uważany był za „zagrożenie dla bezpieczeństwa wewnętrznego i porządku publicznego" na terenie województwa płockiego, gdyż wykorzystywał on obiekty sakralne i kościelne do prowadzenia „prosolidarnościowej działalności, głoszenia antysocjalistycznych treści" oraz „jątrzenia przeciwko władzom politycznym i państwowym"[127]. Dyrektor Wydziału ds. Wyznań w Płocku Tadeusz Wiland zarzucał mu w 1987 r., że jego postawa – podobnie jak ks. Marian Lipskiego – jest dobrze znana zarówno władzom centralnym, jak i wojewódzkim, i że wielokrotnie w formie pisemnej i ustnej zgłaszano protesty w jego sprawie do władz kościelnych, ale mimo zapewnień kanclerza Kurii Metropolitalnej Warszawskiej, ks. Zdzisława Króla, że się tym zajmie, „kierownictwo kurii" nie podjęło żadnych konkretnych działań w tej sprawie, choć pocieszeniem dla dyrektora był fakt, że „umiejętna polityka władz wojewódzkich oraz organów bezpieczeństwa w stosunku do tych księży powoduje stopniowy spadek emocji"[128].

Z dokumentów KW PZPR w Płocku oraz kopii dokumentów WUSW w Płocku wiadomo, że już od momentu przybycia księdza Nowaka na teren województwa płockiego był on w zainteresowaniu władz, również funkcjonariuszy SB w ramach sprawy operacyjnej „Bernardyn", o czym świadczą teleksy wysyłane do KC PZPR w Warszawie, począwszy od lutego 1984 r., informujące o treści kazań, jakie głosił do wiernych, z różnymi „wrogimi

[126] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1785, Decyzja dyrektora Wydziału ds. Wyznań w sprawie mianowania ks. Mieczysława Nowaka proboszczem w Łękach Kościelnych, Płock 30 XII 1987 r., k. 21.

[127] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Charakterystyka, Płock 10 IV 1985 r., k. 31-32; *Charakterystyka kontrwywiadowcza województwa płockiego przygotowana przez Wydział IV WUSW w Płocku, Płock 20 II 1985 r.*, [w:] *Nieznane świadectwa*, s. 368-369; *Sprawozdanie z wizytacji Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Płocku, Płock 5 VI 1985 r.,* [w:] L. Zygner, *Wybór dokumentów*, s. 136.

[128] AAN, Urząd do Spraw Wyznań, 128/104, Sprawozdanie o sytuacji wyznaniowej i działalności Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Płocku w 1986 r., Płock 27 I 1987 r., k. 306-307.

aluzjami"[129]. Ze stenogramu jego kazania z 19 lutego 1984 r., które wygłosił wobec około 600 wiernych zgromadzonych na mszy w Łękach Kościelnych, sporządzonym za pomocą środków operacyjnych SB (znanego tylko z fragmentów), miał powiedzieć: „Przez 6 lat ostatnich pracowałem w bardzo dużym ośrodku robotniczym w Ursusie. Od kilku lat odprawiałem msze św. dla robotników w każdą niedzielę o godzinie 12.30. Te msze św. w intencji Ojczyzny, w intencji świata pracy, gromadziły ostatnio po kilka tysięcy ludzi (…). Będziecie świadkami, jak i tu przybywać będą wierni z dalekich odległości, pokonywać setki kilometrów i nikt z was, bracia i siostry, czy wasze rodziny, nie będą miały na usprawiedliwienie, że daleka jest droga do tej świątyni. Często będziemy powierzać Bogu ciężkie sprawy, to co nurtuje nasze serca, naszą Ojczyznę, aby modlić się nie tylko za nas samych, ale za świat cały. (…) Tu również będziemy się modlić w waszych intencjach, w intencjach ludzi pracujących w fabrykach, na roli. Ale dzisiaj proszę was na zakończenie módlmy się jedni za drugich, bądźmy życzliwi, gościnni. Bądźmy rodziną, o której świat cały się dowie, że ta rodzina w Łękach Kościelnych, cała parafia, zasługuje na miano podziwu"[130].

Również materiał gromadzony w teczce personalnej ks. Mieczysława Nowaka w Wydziale ds. Wyznań w Płocku dowodzi gromadzenia przeciwko niemu materiałów, pozyskiwanych na drodze operacyjnej przez SB, które potem były wysyłane wraz monitami do władz kościelnych w Warszawie[131]. Szczególne zaniepokojenie władz budziły liczne pielgrzymki osób, które przybywały do

[129] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 798, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 22. 02. 1984 r., godz. 13.00, Płock 22 II 1984 r., k. 30; Ibidem, 798, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 22. 06. 1984 r., godz. 11.00, Płock 22 VI 1984 r., k. 119; Ibidem, 807, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 28. 12. 1987 r., Płock 28 XII 1987 r., k. 81; Ibidem, 808, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 04. 01. 1988 r., Płock 4 I 1988 r., k. 4.

[130] AIPN BU 1510/1617, Stenogram kazania ks. M. Nowaka z 19 lutego 1984 r., k. 54-56.

[131] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1785, Stenogram kazania ks. Mieczysława Nowaka – administratora parafii Łęki Kościelne wygłoszonego w dniu 08. 09. 1985 r. podczas mszy o godz. 10.00 w Głogowcu w intencji „Ojczyzny", [1985], k. 1-3; Ibidem, Orędzie odczytane przez aktorkę w Łękach Kościelnych w dniu 6. 10. 1988 r. podczas mszy za Ojczyznę o godz. 11.30, k. 4; Ibidem, Notatka urzędowa, Płock 3 II 1988 r., k. 12.

kościoła w Łękach Kościelnych z Warszawy, Ursusa, Łodzi, Zgierza, Krakowa, Nowej Huty, Gdańska, Skierniewic, Bydgoszczy, Torunia, Włocławka, Grudziądza, Lubina, Łęczycy, Legionowa, Łowicza, Płocka, Gostynina oraz innych miejscowości[132]. Nie brakowało wśród przyjeżdżających młodych ludzi „zachowujących się w trakcie podróży wyzywająco"[133]. Zwracano również uwagę na organizowane przez księdza Nowaka uroczystości patriotyczne oraz odprawiane przez niego msze w intencji Ojczyzny, gromadzące niekiedy ponad 600 osób, po których czasami odbywały się w kościele prelekcje zaproszonych gości[134]. Służba Bezpieczeństwa odnotowała między innymi obecność w Łękach Anny Walentynowicz z Gdańska (4 listopada 1984), Zbigniewa Janasa, przewodniczącego KZ NSZZ „Solidarność" Zakładów Mechanicznych „Ursus" (3 maja 1985), Andrzeja Słowika, działacza „Solidarności" z Łodzi (2 czerwca 1985), a także aktorów scen warszawskich, którzy w różny sposób ubogacali msze i uroczystości w kościele św. Marii Magdaleny[135]. W notatce urzędowej z 3 lutego 1988 r. pisano, że podczas nabożeństwa odprawionego w tym dniu przez księdza

[132] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 798, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 19. 03. 1984 r., godz. 12.00, Płock 19 III 1984 r., k. 43; Ibidem, 798, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 7. 05. 1984 r., godz. 11.00, Płock 7 V 1984 r., k. 76; Ibidem, 798, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 17. 06. 1984 r., Płock 17 VI 1984 r., k. 113; Ibidem, 799, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 5. 11. 1984 r., Płock 5 XI 1984 r., k. 76; Ibidem, 800, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 10. 01. 1985 r., Płock 10 I 1985 r., k. 10; Ibidem, 803, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno -politycznej w woj. płockim na dzień 9. 04. 1986 r., Płock 9 IV 1986 r., k. 56; Ibidem, 804, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 04. 06. 1986 r., Płock 4 VI 1986 r., k. 11; AIPN BU 1510/1617, Waldemar Jakubowski, Polityczna działalność księdza Mieczysława Nowaka w parafii Ursus i Łęki Kościelne w latach 1980-1985, k. 86.

[133] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 798, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 3. 04. 1984 r., godz. 11.00, Płock 3 IV 1984 r., k. 48.

[134] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 798, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 2. 05. 1984 r., godz. 13.00, Płock 2 V 1984 r., k. 71; Ibidem, 801, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 4. 06. 1985 r., Płock 4 VI 1985 r., k. 10; Ibidem, 804, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 03. 11. 1986 r., godz. 12.00, Płock 3 XI 1986 r., k. 21.

[135] AIPN BU 1510/1617, Waldemar Jakubowski, Polityczna działalność księdza Mieczysława Nowaka w parafii Ursus i Łęki Kościelne w latach 1980-1985, k. 76-79, 86-87, 92.

Nowaka w Łękach, powitał on oficjalnie delegację „Solidarności" z Warszawy, Ursusa, Łodzi, Sochaczewa, Łęczycy i okolicznych parafii, a w trwającym ok. 20 minut kazaniu, obok treści religijnych pojawiły się również aluzje polityczne, w stylu: „Ostatnie lata czyż nie potwierdzają tego, że przez krzywdy wyrządzone ludziom, robotnikom i rolnikom, nie budujemy lepszej Polski, nie zapewnimy jej przyszłości, jeżeli łzy płynąć będą dalej, jeśli w narodzie będzie strach ludzi, śmierć niewinnych, tylko dlatego, że inaczej myślą i mówią. Już dosyć bracia i siostry nazginaliśmy kolan i karku przed batem dyktatorów komunizmu. Już dosyć! […] Nie czekamy bezczynnie na zmianę polskiego losu. Uczmy się solidarności, niezależności, pogłębiając wiarę katolicką"[136]. O kazaniach księdza Nowaka wypowiadał się w czasie konferencji prasowych również minister Jerzy Urban[137]. Ponadto w teleksach przesyłanych do Warszawy z KW PZPR w Płocku nawiązywano też do „aluzyjnych treści" pojawiających się w wystroju szopek bożonarodzeniowych w kościele parafialnym w Łękach[138]. Monitowano również udział księdza Nowaka w różnych nabożeństwach organizowanych w innych kościołach, między innymi mszach za Ojczyznę odprawianych w Głogowcu, Kutnie, Piątku czy Piotrkowie Trybunalskim[139].

Szczególnym rozgłosem, również w mediach zachodnich, odbiła się sprawa wypadku samochodowego, do którego doszło 8 czerwca 1985 r. w miejscowości w Kaszewach Kościelnych w gminie Krzyżanów (ówczesne województwo płockie), w którym uczestniczył ksiądz Nowak oraz jego wikariusz, ksiądz Woźnicki.

[136] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1785, Notatka urzędowa, Płock 3 II 1988 r., k. 12.

[137] AIPN BU 1510/1617, Waldemar Jakubowski, Polityczna działalność księdza Mieczysława Nowaka w parafii Ursus i Łęki Kościelne w latach 1980-1985, k. 85.

[138] APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 799, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 27. 12. 1984 r., Płock 27 XII 1984 r., k. 105.

[139] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1785, Stenogram kazania ks. Mieczysława Nowaka – administratora parafii Łęki Kościelne wygłoszonego w dniu 08. 09. 1985 r. podczas mszy o godz. 10.00 w Głogowcu w intencji „Ojczyzny", [1985], k. 1-3; APP, Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, 810, Informacja nt. aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. płockim na dzień 14. 11. 1988 r., Płock 14 XI 1988 r., k. 21; AIPN BU 1510/1617, Waldemar Jakubowski, Polityczna działalność księdza Mieczysława Nowaka w parafii Ursus i Łęki Kościelne w latach 1980-1985, k. 81 (tu zacytowana notatka służbowa z 24 stycznia 1985 r. z SOR „Bernardyn"), k. 90-92 (tu stenogram kazania ks. M. Nowaka z 30 kwietnia 1985 r. z SOR „Bernardyn").

Rozgłośna RWE, a także prasa podziemna pisała, że wypadek ten był następstwem działań SB, co ostatecznie zaowocowało śledztwem prowadzonym przez RUSW w Kutnie, pod nadzorem Prokuratury rejonowej w Kutnie[140]. Wykorzystując ten fakt, funkcjonariusze SB przeprowadzili z księdzem Nowakiem rozmowę „operacyjno-sondażową", w trakcie której poruszono „różne problemy jego działalności", być może próbując go szantażować. Ostatecznie jednak Prokurator Rejonowy w Kutnie przedstawił księdzu Nowakowi zarzut o niezachowaniu należytych środków ostrożności w czasie jazdy oraz narażenie pasażera na obrażenia ciała, ale ten nie przyznał się do winy. Natomiast fakt wszczęcia przeciwko niemu postępowania starał się wykorzystać jako przykład szykan ze strony Służby Bezpieczeństwa, o czym mówił kilkakrotnie na nabożeństwach odprawianych w listopadzie i grudniu 1985 r.[141] Co prawda może to wydawać się dziwne, ale rok po śmierci księdza Jerzego Popiełuszki, kiedy do opinii społecznej docierało coraz więcej wiadomości na temat różnych prób, również „samochodowych", pozbycia się niewygodnego kapłana, takie sugestie miały swój wyjątkowy kontekst. Zwłaszcza wypowiedziane w obecności ojca i brata ks. Jerzego Popiełuszki, obecnych na mszy w Łękach Kościelnych 3 listopada 1985 r.[142]

Zmieniająca się sytuacja polityczna w kraju, a zwłaszcza dostrzegany już pod koniec lat osiemdziesiątych kryzys polityki wyznaniowej i związanego z nią aparatu administracyjnego, spowodował pewne zmiany w nastawieniu władz do osoby ks. Mieczysława Nowaka. W przeciwieństwie do ks. Marian Lipskiego, który ciągle „pozostawał na cenzurowanym", już pod koniec 1987 r. władze wyraziły zgodę na oficjalne mianowanie księdza Nowaka proboszczem. Kiedy 8 stycznia 1988 r. w Wydziale ds. Wyznań w Płocku złożył on przewidziane prawem ślubowanie[143], dyrektor tegoż wydziału, Maksymilian Jeziórski, skądinąd ciekawa

[140] AIPN BU 1510/1617, Waldemar Jakubowski, Polityczna działalność księdza Mieczysława Nowaka w parafii Ursus i Łęki Kościelne w latach 1980-1985, k. 94-96.

[141] Ibidem, k. 96-98.

[142] Ibidem, k. 100.

[143] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1785, Akt ślubowania, Płock 8 I 1988 r., k. 15.

postać w gronie płockich „wyznaniowców"[144], w piśmie do biskupa Kazimierza Romaniuka, wikariusza generalnego archidiecezji warszawskiej, dziękował mu „za współudział w stworzeniu możliwości unormowania sytuacji formalnoprawnej w Łękach Kościelnych", wyrażając nadzieję, że również „w przypadku innych problemów wieloletnie pozytywne intencje władz administracyjnych będą spotykać się – tak jak w ostatnim okresie czasu – ze zrozumieniem i wsparciem Władzy Archidiecezjalnej dla dobra wspólnego województwa płockiego, a tym samym będą w określonym stopniu służyć dalszej normalizacji stosunków Państwo-Kościół"[145]. W swojej notatce, którą miesiąc wcześniej przygotował w sprawie księdza Lipskiego, podkreślając rolę, jaką obaj ci kapłani odgrywali na terenie województwa płockiego, z nieukrywaną szczerością i zarazem irytacją, pisał, że tak naprawdę ani kuria warszawska, ani episkopat, nie oczekiwały od tych duchownych zmiany postępowania, lecz utwierdzały ich w przekonaniu, że ich rola jest ponadczasowa, i że to właśnie oni „stanowią siłę, na którą Kościół stawia i [na którą] liczy w przyszłości"[146].

Wydarzenia z przełomu 1989/1990 r. w Polsce pokazały, że oceny wyrażane przez urzędników aparatu partyjnego i wyznaniowego wobec księdza Nowaka były bliskie ówczesnej rzeczywistości. Zmieniająca się sytuacja polityczna w Polsce spowodowała, że również Służba Bezpieczeństwa w kwietniu 1989 r. zrezygnowała z dalszego prowadzenia przeciwko niemu sprawy operacyjnego rozpoznania o kryptonimie „Bernardyn". Po reformie administracyjnej Kościoła w Polsce w 1992 r. ks. Mieczysław Nowak stał się kapłanem nowo erygowanej diecezji łowickiej i jeszcze w tym samym roku został mianowany proboszczem i dziekanem w Piątku. Awans ten miał być dowartościowaniem jego dotychczasowej

[144] Zob. L. Zygner, *Dyrektorzy wydziałów do spraw wyznań urzędów wojewódzkich w Płocku, Ciechanowie i Ostrołęce (1975-1989). Próba nakreślenia portretu zbiorowego*, [w:] *Urząd do Spraw Wyznań*, t. 5: *Kadry*, red. R. Łatka, Warszawa 2025, s. 250-251.

[145] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1785, Pismo dyrektora Wydziału do Spraw Wyznań w Płocku Maksymiliana Jeziórskiego do biskupa Kazimierza Romaniuka, wikariusza generalnego Kurii Metropolitalnej Warszawskiej, Płock 15 I 1988 r., k. 17-18.

[146] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Notatka dotycząca działalności ks. Mariana Lipskiego, administratora parafii w Głogowcu k. Kutna, Płock 12 XII 1987 r., k. 147-148.

działalności, która podobnie jak w przypadku kilku innych znanych w Polsce księży uważanych za niezłomnych, miała też swoje meandry, które niewątpliwie wymagają dalszych badań, ale że z jego pobytem w województwie płockim nie były związane, więc je w tym miejscu pomijam. Niedługo jednak ksiądz Nowak cieszył się zmienioną sytuacją polityczną w Polsce i nową pozycją Kościoła. Zmarł bowiem 11 października 1999 r.[147]

Przedstawiony szkic prowadzi do kilku bardziej ogólnych wniosków. Po pierwsze, widać wyraźnie, że decyzja prymasa Józefa Glempa o przeniesieniu księdza Lipskiego do parafii w Głogowcu (1982) oraz księdza Nowaka do parafii w Łękach Kościelnych (1984), która miała wykazać wobec władz państwowych dobrą wolę prymasa, nie wpłynęła na złagodzenie postaw tych kapłanów wobec ówczesnej rzeczywistości politycznej. Obaj po objęciu w administrację nowych placówek nie zaprzestali swoich kontaktów z opozycją solidarnościową, a w swojej działalności nadal otwarcie wyrażali postawę antykomunistyczną oraz sprzeciw wobec rządzących w PRL, tworząc z Głogowca i Łęk Kościelnych, miejscowości dotąd słabo znanych, jedne z najbardziej rozpoznawalnych w Polsce połowy lat osiemdziesiątych miejscowości uważanych przez komunistów za niebezpieczne pod względem politycznym. Po drugie chciałem wskazać na przykładzie wymienionych tu księży szersze zjawisko współpracy przedstawicieli aparatu partyjnego, wyznaniowego i Służby Bezpieczeństwa wobec księży „politycznie niebezpiecznych". Widać to w pismach adresowanych przez pion wyznaniowy do władz kościelnych, do których były dołączane stenogramy kazań i wystąpień księdza Lipskiego i księdza Nowaka, pozyskiwane przez aparat bezpieczeństwa. Do tego dochodziło jeszcze jedno ogniwo, którym był KW PZPR w Płocku, na bieżącyo informowany przez lokalny aktyw partyjny oraz SB o inicjatywach wspomnianych księży, które to informacje przesyłano następnie do Warszawy. Czytamy o tym wyraźnie w notatce służbowej dyrektora płockiego wydziału Maksymiliana Jeziórskiego o wystąpieniu w kościele w Głogowcu

[147] P. Byszewski, *Nowak Mieczysław*, s. 295.

przewodniczącego KPN Leszka Moczulskiego (13 września). Dwa dni później, 15 września o godz. 9.00, odbyło się w tej sprawie spotkanie Adama Różańskiego, kierownika Wydziału Administracyjnego KW PZPR w Płocku, płk. Jerzego Pisarskiego, naczelnika Wydziału IV WUSW w Płocku oraz wspomnianego Maksymiliana Jeziórskiego, dyrektora Wydziału do Spraw Wyznań. W czasie tego spotkania – jak czytamy w notatce służbowej – został przygotowany i przesłany do Warszawy „kolejny zdecydowany protest przeciw działalności ks. Mariana Lipskiego", a dyrektor Jeziórski tego samego dnia o godz. 14.30 poinformował telefonicznie o całej sprawie biskupa Władysława Miziołka, prosząc go o przyjazd do Płocka celem „niezbędnych rozmów" w tej sprawie[148]. Dowodzi to wprost, że o wielu działaniach w stosunku do osoby księdza Lipskiego czy księdza Nowaka decyzje wypracowywano w ramach tzw. trójek ds. kleru, złożonych z dyrektora Wydziału ds. Wyznań, przedstawiciela KW PZPR oraz KWMO w Płocku. Po trzecie warto również jeszcze raz podkreślić podstawę źródłową niniejszych rozważań, którą stanowią, nieznane dotąd większości historyków, dokumenty Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Płocku, Wydziału ds. Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Płocku oraz Służby Bezpieczeństwa. Ich treść oraz stan zachowania pokazują, że również w wielu zagadnieniach dotyczących polityki państwa i Kościoła okresu powojennego ważną rolę pełni jej wymiar lokalny, który stanowił dopełnienie, a nawet uzupełnienie wielu spraw i procesów opisywanych przez historyków w perspektywie ogólnopolskiej.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych w Warszawie: Urząd d/s Wyznań – 128/46; 128/80; 128/96; 128/104.

[148] APP, Urząd Wojewódzki w Płocku, 1713, Notatka służbowa w sprawie działań podjętych w związku z działalnością ks. Mariana Lipskiego z Głogowca, Płock 21 IX 1987 r., k. 127-128.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Bydgoszczy: Prokuratura Wojewódzka w Olsztynie – 796/3.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi: WUSW w Skierniewicach – 535/13324.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie: MSW – BU 001708/3033; BU 001708/3757, BU 001708/2283, BU 01521/2715; KSMO w Warszawie – 001134/581

Archiwum Państwowe w Płocku: Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku – 795, 796, 797,798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 806, 807, 809, 810; Urząd Wojewódzki w Płocku – 1644, 1712, 1713, 1785.

Źródła wydane drukiem

Nieznane świadectwa. Opozycja i opór społeczny w województwie płockim w tajnych dokumentach Służby Bezpieczeństwa, opr. J. Pawłowicz, Toruń 2005.

Kościół w stanie wojennym. Wybór dokumentów z Archiwum Akt Nowych, opr. T. Krawczak, C. Wilanowski, Warszawa 2008.

Tajne dokumenty Państwo – Kościół 1980-1989, Londyn-Warszawa 1993.

Zygner L., *Wybór dokumentów Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Ciechanowie i Urzędu Wojewódzkiego w Płocku (1975-1989) ze zbiorów Archiwum Akt Nowych w Warszawie*, „Studia Mazowieckie", 16/30 (2021), nr 2.

Opracowania

Być Kapelanem „Solidarności" – słowo o życiu i powołaniu Księdza Mariana Lipskiego, „Gazeta Podziemna. Solidarność Ziemi Kutnowskiej", nr 3/1987 r.

Byszewski P., *Nowak Mieczysław*, [w:] *Encyklopedia „Solidarności". Opozycja w PRL 1976-1989*, t. 4, J. Olaszek i inni, Warszawa 2020.

Cegłowski J., *Parafia św. Jana Kantego w Mławie. W 100-letniej służbie społeczeństwu*, Mława 2012.

Domagalski W., *NZSS „Solidarność" Region Mazowsze*, [w:] *NZSS „Solidarność" 1980-1989*, t. 5: *Polska Środkowo-Wschodnia*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010.

Domżalski J., *Ursus. Zapiski ze stanu wojennego*, Warszawa 2021.

Gryz r., *Pozwolić czy nie? Władze PRL wobec budownictwa katolickich obiektów sakralnych w latach 1971-1980*, Kielce 2007.

Grzybowski M. M., Zygner L., *Episkopat płocki w latach 1075-2022*, Płock 2023.

Jóźwik K., *„Kontrrewolucyjna organizacja duchownych"? Sieć powiązań duchownych z ks. Jerzym Popiełuszką*, [w:] *Księża dla władzy groźni. Duchowni współpracujący z opozycją (1976-1989)*, t. 3, red. R. Łatka, Warszawa 2025.

Jóźwik K., *Po prostu jestem z tymi ludźmi. Działalność ks. Jerzego Popiełuszki w latach 1980-1984*, Warszawa 2024.

Łatka R., *Episkopat Polski wobec stosunków państwo-Kościół i rzeczywistości społeczno-politycznej PRL 1970-1989*, Warszawa 2019.

Łatka R., *Postawy duchowieństwa Kościoła rzymskokatolickiego w rzeczywistości społeczno-politycznej PRL w świetle raportów aparatu wyznaniowego z lat 1982-1985*, „Historia i Polityka" nr 51 (58)/2025.

[Mysiakowska J.], *Nowak Mieczysław*, [w:] *Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki 1982-1984*, t. 1, red. J. Mysiakowska, Warszawa 2009.

Odziemkowski J., *Prasa i wydawnictwa. Słowo konfesjonowane i wolne o Kościele*, [w:] *Kościół i społeczeństwo wobec stanu wojennego*, red. W. J. Wysocki, Warszawa 2004.

Pawłowicz J., *„Solidarność" oraz inne organizacje opozycyjne w latach 1980-1989*, [w:] *Dzieje Płocka*, t. 3: *Historia miasta w latach 1945-2020*, red. G. Gołębiewski, T. Piekarski, Płock 2020.

Pawłowicz J., *Nieznani bohaterowie. Leksykon opozycji antykomunistycznej w województwie płockim 1980-1989*, cz. 1: *Oficyny i wydawnictwa podziemne*, Płock 1995; cz. 2: *Organizacje opozycji antykomunistycznej*, Płock 1998.

Pawłowicz J., *NSZZ „Solidarność" Organizacja Regionu Płockiego*, [w:] *NZSS „Solidarność" 1980-1989*, t. 5: *Polska Środkowo-Wschodnia*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010.

Piątkowski K., *Sytuacje konfliktowe w relacjach Kościoła z opozycją antykomunistyczną w Polsce (grudzień 1981 – luty 1989)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K: Politologia", 12 (2005).

Pożegnanie księdza kanonika Mariana Lipskiego, „Merkuriusz Mszczonowski" 2005, nr 10.

Przybysz M., *Głodówka w Sanktuarium Matki Bożej w Głogowcu k. Kutna*, [w:] *Encyklopedia „Solidarności". Opozycja w PRL 1976-1989*, t. 3, red. G. Waligóra i inni, Warszawa 2019.

Ruzikowski T., *Stan wojenny w Warszawie i województwie stołecznym 1981-1983*, Warszawa 2009. t. 3, s. 140, 150-151;

Tomaszewska E., *Głos w dyskusji*, [w:] *Kościół i społeczeństwo wobec stanu wojennego*, red. W. J. Wysocki, Warszawa 2004.

Wiśniewska M., *„Stosunki między władzami stolicy i Kościołem warszawskim powinny stanowić przykład dla kraju". Duchowieństwo wobec opozycji politycznej w świetle akt stołecznego aparatu wyznaniowego 1981-1989*, [w:] *Księża dla władzy groźni. Duchowni współpracujący z opozycją (1976-1989)*, t. 2, red. R. Łatka, Warszawa 2020.

Wiśniewski P. J., *Parafia Glinojeck w kronikach, zapiskach i sercach ludzi*, t. 1, Glinojeck 2017.

Zygner L., *Dyrektorzy wydziałów do spraw wyznań urzędów wojewódzkich w Płocku, Ciechanowie i Ostrołęce (1975-1989). Próba nakreślenia portretu zbiorowego*, [w:] *Urząd do Spraw Wyznań*, t. 5: *Kadry*, red. R. Łatka, Warszawa 2025.

Zygner L., *Ksiądz Marian Lipski – kustosz sanktuarium Matki Bożej w Głogowcu i kapelan podziemnej „Solidarności" w świetle materiałów administracji wyznaniowej i aparatu bezpieczeństwa*, [w:] *Księża dla władzy groźni. Duchowni współpracujący z opozycją (1976-1989)*, t. 3, red. R. Łatka, Warszawa 2025.

Zygner L., *Ksiądz Tadeusz Łebkowski – duszpasterz środowisk opozycyjnych diecezji płockiej*, [w:] *Księża dla władzy groźni. Duchowni współpracujący z opozycją (1976-1989)*, t. 2, red. R. Łatka, Warszawa 2020.

Zygner L., *Wydział do spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Ciechanowie 1975-1988/1989*, [w:] *Urząd do Spraw Wyznań. Struktury, działalność, ludzie*, t. 1: *Struktury wojewódzkie i wybrane aspekty działalności*, red. R. Łatka, Warszawa 2020.

Zygner L., *Wydział do spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Ostrołęce 1975-1988/1989,* [w:] *Urząd do Spraw Wyznań. Struktury, działalność, ludzie*, t. 6 [w druku].

Zygner L., *Wydział do spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Płocku (1975-1989)*, [w:] *Urząd do Spraw Wyznań. Struktury, działalność, ludzie*, t. 4: *Struktury wojewódzkie i wybrane aspekty działalności w latach 1975-1990*, red. R. Łatka, Warszawa 2024.

Żaryn J., *Wstęp*, [w:] *Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki 1982-1984*, t. 1, wyd. i opr. J. Gołębiewski, J. Mysiakowska, A. K. Piekarska, Warszawa 2009.

Życiorysy księży archidiecezji warszawskiej, [w:] *Rocznik Archidiecezji Warszawskiej zawierający spis duchowieństwa, parafii i innych instytucji kościelnych 1990*, Warszawa 1993.

Internet

Przybysz M., *Historia dwóch głodówek* – http://www.polska1918-89.pl/pdf/historia-dwoch-glodowek,6436.pdf [dostęp 22.10.2022].

Saramonowicz J., *Lipski Marian, kapelan kutnowskiej „Solidarności"* – https://muzeumkutno.com/dzieje-kutna/to-oni-tworzyli-historie/biogramy-osob-zwiazanych-z-kutnem/ks-kanonik-marian-lipski-kapelan-kutnowskiej-solidarnosci/ [dostęp: 20.10.2022 r.].